

expertisecentrum, bibliotheek en archief
voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender

RoSa Documentatiecentrum

*Aan de vooravond van het
millennium*

Jolien Dekoninck

4-4-2016

De geschiedenis van RoSa documentatiecentrum van bij het rijpen van het idee in 1976, over de oprichting ervan en langs de belangrijkste mijlpalen in haar levensgeschiedenis, tot aan de verwezenlijkingen bij het verlaten van de twintigste eeuw.

Inhoud

Inleiding.....	4
1. Ontstaansgeschiedenis.....	5
1.1. Kennis is macht.....	5
1.2. De pijlers van de Tweede Golf.....	6
1.2.1. Gelijk loon voor gelijk werk	7
1.2.2. Bewust moederschap	7
1.2.3. Seksualiteit	8
1.2.4. Samenlevingsvormen	8
1.2.5. Beeldvorming	8
2. Doelstellingen en Filosofie	10
2.1. Genderbewustwording.....	10
2.2. Feminisme	11
2.3. Het documentatiecentrum.....	11
3. Werking	14
3.1. Subsidiëring	15
3.2. Verhuisperikelen	17
3.3. Personeel.....	19
3.4. Stilstaan is achteruitgaan	21
4. Activiteiten en Projecten.....	23
4.1. Systematisch documentatie verzamelen	24
4.2. Jaarlijkse evenementen.....	25
4.3. De verhuis van 1985	26
4.4. Pilotprojecten Brugge en Hasselt.....	27
4.5. Emancipatie en sensibilisering via televisie	27
4.6. Feministische ontmoetingen.....	28

4.7.	Vrouwenboekenmaand.....	29
4.8.	Cherchez la femme.....	31
5.	Publicaties	32
5.1.	Knipselkranten.....	32
5.2.	Aanwinstlijsten	32
5.3.	Wegwijzers	33
5.4.	Uitgelezen.....	35
5.5.	Gelegenheidspublicaties	36
6.	Mijlpalen in RoSa's levensgeschiedenis	39
6.1.	Opening van het documentatiecentrum (1978)	39
6.2.	RoSa één jaar later (1979)	39
6.3.	Drie jaar RoSa documentatiecentrum (1981)	39
6.4.	Renée Van Mechelen wint de Popelinprijs (1986)	40
6.5.	RoSa bestaat tien jaar (1988)	40
6.6.	RoSa wordt twintig (1998).....	42
7.	Internationale context.....	43
7.1.	Het VN Vrouwenjaar (1975)	43
7.2.	Het VN Decennium voor de Vrouw (1975-1985)	44
7.3.	RoSa verruimt haar blik	47
7.4.	RoSa's internationaal engagement	48
7.4.1.	Generaal Congres van de Algemene Federatie van Iraakse Vrouwen (Bagdad, 1980) .	49
7.4.2.	Internationale Boekenbeurs (Amsterdam, 1992).....	50
7.4.3.	Topconferentie voor Europese Vrouwen (Brussel, 1993)	51
7.4.4.	Conferentie van Münster (1998).....	51
	Besluit.....	53
	Bibliografie	54
	Bronnen	54

Onuitgegeven	54
Uitgegeven.....	58
Kranten en Tijdschriften	59
Mondelinge bronnen.....	61
Literatuur.....	61
Artikels.....	61
Lezingen.....	61
Monografieën.....	61
Websites.....	62
Tabel 1: Evolutie vestigingsplaatsen RoSa documentatiecentrum	65

Inleiding

Terend op de Tweede Feministische Golf, die ook in Vlaanderen vanaf 1970 aanzwol, nam Renée Van Mechelen in 1976 het initiatief tot de oprichting van RoSa documentatiecentrum. De Tweede Golf bracht niet alleen het ontstaan van nieuwe feministische bewegingen en vrouwenorganisaties met zich mee, maar gaf ook een boost aan reeds bestaande organisaties. De integratie van vrouwenstudies in universitaire curricula wereldwijd leidde bovendien tot een enorme toename van onderzoek naar en publicaties over en voor vrouwen. Door het recente karakter van deze discipline had men een slecht zicht op wat in het verleden reeds gepubliceerd was over vrouwen, feminisme en genderrollenpatronen. De verschillende studiecetra hadden aanvankelijk ook weinig onderling contact, zodat het ontginnen van bronnen en literatuur naast elkaar gebeurde. Doordat niemand echt wist wat er al bestond aan informatie, eventueel voor herziening vatbaar was en waar de hiaten zaten, was de kennis over gender en feminisme zeer beperkt bij het grote publiek. Bij Renée Van Mechelen rees het idee al deze informatie voor Vlaanderen samen te brengen in één documentatiecentrum. Met dit voorstel stapte ze naar toenmalig Vlaams minister van Cultuur Rika De Backer-Van Ocken. Gesteund door de minister, de Vlaamse vrouwenorganisaties en feministische actiegroepen opende RoSa documentatiecentrum in 1978 haar deuren.¹

Deze tekst leidt de lezer doorheen de geschiedenis van RoSa: beginnend bij het enthousiasme van Renée Van Mechelen in 1976, over de grootste mijlpalen in de levensloop van het documentatiecentrum, tot aan de vooravond van het millenniumjaar eind 1999, toen RoSa documentatiecentrum 21 kaarsjes mocht uitblazen. Deze levensgeschiedenis biedt inzicht in de doelstellingen en activiteiten van RoSa, het personeelsverloop en de financiële situatie. Tenslotte wordt de internationale context geschetst waarbinnen het documentatiecentrum werkte. Zoveel als mogelijk wordt de brug gemaakt naar de hedendaagse werking, want enkel uitgerust met een goede kennis over het verleden kan men het heden waarderen en de toekomst begrijpen. Of zoals Renée Van Mechelen argumenteerde: "*Kennis is macht!*"²

¹ DONCKERS, (K.). 'Tien rozen voor Rosa. Ook informatie is macht', in: *Schoppenvrouw*, vol. 11, nr. 57. S.l., 1988, p. 5-6; 'Tweede golf van feminisme in Vlaanderen', in: *RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender*. Online geraadpleegd via <www.rosadoc.be> op 09/03/2016.

² VAN MECHELEN, (R.). *Uit Eigen Beweging. Balans van de vrouwenbeweging in Vlaanderen 1970-1980*. Kritak, Leuven, 1979, p. 149.

1. Ontstaansgeschiedenis

RoSa in de kinderschoenen

Ontgoocheling over de implementatie en reikwijdte van het VN Vrouwenjaar (1975) leidde samen met de inspiratie die de verschillende internationale bijeenkomsten toch hadden geboden tot oprichting van nieuwe autonome vrouwenorganisaties en feministische initiatieven, waarmee de Tweede Feministische Golf zijn intrede deed in Vlaanderen.³ Ook binnen de partijpolitiek kregen feminisme en genderrollenproblematiek voet aan de grond en zagen verschillende zuil-gebonden organisaties het licht. Tegelijk bouwden bestaande organisaties zich verder uit, zoals de Nationale Vrouwenraad (° 1905). Hun gebundelde eisen waren in 1974 voor het eerst politiek geformaliseerd met de oprichting van de Commissie Vrouwenarbeid.⁴

1.1. Kennis is macht

Kennis over en informatie uit de Eerste Feministische Golf waren grotendeels verloren gegaan. Nochtans waren vele issues nog steeds van belang en nam de maatschappelijke interesse in de positie van de vrouw toe. Daarnaast was de context waarbinnen feminisme als theorie en sociale beweging fungeerde sterk veranderd en was een interne herbronning nodig om op actuele gendernoden en –problemen in te spelen. Dit kon slechts gewapend met relevante informatie, voldoende kennis en inzichten lukken. Deze informatie zat als gevolg van de zwakke maatschappelijke positie van de vrouw, antifeministische sentimenten binnen de samenleving en het recente karakter van vrouwenstudies, vrouwenhuizen en genderstudiecentra zeer verspreid. Renée Van Mechelen, psychologe van opleiding en geëngageerd feministe, vatte het idee op alle relevante informatie over genderrollen, vrouwen en feminisme in Vlaanderen samen te brengen in één documentatiecentrum.⁵ Ze baseerde zich hiervoor op de opbouw van de nieuwe programma's vrouwenstudies aan verschillende Noord-Amerikaanse universiteiten, het succesvol bestaan van het Internationaal Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbeweging (IIAV, ° 1936) te Amsterdam

³ In 1970 ontstond Pluralistische Actiegroepen voor Gelijke Rechten van Man en Vrouw (PAG), in 1972 het Vrouwenoverlegkomitee (VOK), in 1977 de Fem-Soc beweging. Daarnaast zagen nog verschillende nationale en regionale vertakkingen van internationale organisaties en lokale bewegingen het licht. *RoSa tien jaar: 1978-1988*. RoSa vzw, Brussel, 1988, p. 7; 'Tien jaar RoSa', in: *Koepel Vijf*, vol. 15, nr. 2. S.l., september 1988, p. 28-29.

⁴ 'Kwesties: Gelijkekansenbeleid in België', in: *RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender*. Online geraadpleegd via <www.rosadoc.be> op 09/03/2016.

⁵ ARTEEL, (I.). 'Het documentatiecentrum RoSa in Brussel', in: HEISE, (S.) en SCHLÜTER, (H.). eds. *Buurvrouwen stellen zich aan elkaar voor: feministisch archiefwerk en grensoverschrijdende uitwisseling: Duitsland, Nederland, Vlaanderen*. Autonome Frauenforschungsstelle, s.l., 1998, p. 28; VAN MECHELEN, (R.). Op. cit. p. 148-149.

en de behoefte wetenschappelijke kennis toegankelijk te maken voor een breder publiek.⁶ Mediaberichtgeving rond vrouwen en gender was immers nog sterk doordrongen van stereotypen en seksisme.⁷ Van Mechelen stapte met haar voorstel naar het ministerie van Buitenlandse Zaken in de hoop dat deze overheidsinstelling, binnen het kader van de resoluties volgend uit het VN Vrouwenjaar, subsidies zou uittrekken voor het project.⁸ Van Mechelen ving bod en wende zich tot minister van Nederlandse Cultuur en Nationale Opvoeding Rika De Backer-Van Ocken (CVP).⁹ De minister deelde Van Mechelens enthousiasme, trok subsidies uit om haar idee concreet te kunnen realiseren en voorzag in een locatie voor het documentatiecentrum.¹⁰

Op 26 oktober 1977 stichtte Van Mechelen de vzw “*Rol en Samenleving*”, afgekort tot RoSa.¹¹ Voorwaarde tot oprichting van de vzw was politieke neutraliteit, waardoor de Raad van Bestuur pluralistisch werd samengesteld met onafhankelijken, leden uit verschillende partijen en zuilgebonden organisaties.¹² Het niet vermelden van “*vrouwen*” in de naam was een bewuste keuze, omdat ook mannenbewustwording en –emancipatie een belangrijke pijler in de werking diende te worden.¹³ Van Mechelen werd zelf voorzitter van de vzw en richtte zich samen met secretaresse Hilde Nuytinck en nieuwe kracht Chris Zwaenepoel op het collectioneren van relevante informatie en documentatie voor het centrum.¹⁴ De klassieke en nieuwe Vlaamse vrouwenorganisaties schaarden zich enthousiast achter dit project, net als de media en wetenschappelijke wereld.¹⁵ Exact een jaar na de oprichting van de vzw, op 26 oktober 1978, opende “*RoSa documentatiecentrum omtrent sekserollen en feminisme*” haar deuren in cultureel centrum Ten Weyngaert, Bondgenotenlaan 62, 1190 Vorst.¹⁶

1.2. De pijlers van de Tweede Golf

De feministische beweging werd in de jaren 1970 vooral nieuw leven in geblazen door het radicale feminisme, waardoor de focus verschoof van het verwerven van politieke rechten voor vrouwen naar het sociaaleconomische domein. Renée Van Mechelen schaarde zich achter deze beweging en

⁶ VANDER VEKEN, (I.). ‘Studie en informatiecentrum voor vrouwen’, in: *De Nieuwe Gazet*. S.l., 24/02/1977, s.p.; ‘Wat is het IIAV?’, in: *De Site van het IIAV*. Online geraadpleegd via <www.emancipatie.nl> op 11/03/2016.

⁷ SCHOUWAERTS, (K.). *Het feministisch documentatiecentrum RoSa en zijn publiek*. Masterscriptie, Provinciaal Hoger Instituut PIVA – Afdeling Toegepaste Communicatie, Antwerpen, 1980, p. 31.

⁸ VANDER VEKEN, (I.). Art. cit.

⁹ SCHOUWAERTS, (K.). Op. cit. p. 32.

¹⁰ VAN MECHELEN, (R.). Op. cit. p. 149.

¹¹ ‘Het geheugen: Renée Van Mechelen’, in: *RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender*. Online geraadpleegd via <www.rosadoc.be> op 13/02/2016.

¹² SCHOUWAERTS, (K.). Op. cit. p. 32.

¹³ VAN MECHELEN, (R.). Op. cit. p. 149.

¹⁴ ‘RoSa, liefelijke naam voor ernstige arbeid’, in: *De Nieuwe Gazet*. S.l., 30/12/1977, s.p.; ‘Het geheugen: Renée Van Mechelen’.

¹⁵ SCHOUWAERTS, (K.). Op. cit. p. 32.

¹⁶ VAN MECHELEN, (R.). Op. cit. p. 149; ‘Het geheugen: Renée Van Mechelen’.

breidde de eis voor meer vrouwen in machtsposities uit met volgende strijdpunten, die als thema's in RoSa's werking terugkwamen.¹⁷

1.2.1. Gelijk loon voor gelijk werk

Na Wereldoorlog II verwierven geschoolde, middenklasse vrouwen wereldwijd toegang tot de arbeidsmarkt. Die arbeidsmarkt was echter gedifferentieerd langs genderlijnen, volgend uit het traditionele onderscheid tussen een mannelijke publieke sfeer en een vrouwelijke private sfeer. Deze ideologie hield vrouwen gevangen in het huishouden. Buitenshuis werkende vrouwen kregen enkel een aanvullend inkomen, want volwaardig betaald werk werd tegenstrijdig geacht met de primaire rol en taak van de vrouw als moeder. Toename van de welvaart en een groeiende middenklasse zorgden er bovendien voor dat gezinnen makkelijker met één inkomen – dat van de man – konden overleven. Witte, middenklasse vrouwen wilden echter hun diploma verzilveren en niet enkel als moeder benaderd worden. Naast sociale dienstverlening, wilden vrouwen doorstromen naar traditioneel door mannen beoefende jobs.¹⁸ Om voltijds te kunnen werken, dienden vrouwen de zorg over de kinderen gedeeltelijk uit handen te kunnen geven. Niet alleen werd hiertoe gepleit voor sterker betrekken van mannen bij de opvoeding van en zorg voor de kinderen, maar ook voor het door de staat voorzien in kinderopvang.¹⁹

1.2.2. Bewust moederschap

De eis voor gelijk loon voor gelijk werk ging samen met het ijveren voor het recht op bewust moederschap.²⁰ Informatie over en toegang tot anticonceptie en abortus waren de belangrijkste strijdpunten van, maar ook binnen, de Tweede Golf. Hoewel de verspreiding van informatie over anticonceptie in 1973 uit de illegaliteit was gehaald en abortus op verschillende Vrouwendagen centraal stond tijdens de jaren 1970-1990, kantten christelijke (vrouwen)organisaties zich tegen elk wetsvoorstel. Pas in 1990 zal het in België wettig mogelijk worden te kiezen voor abortus binnen het eerste trimester van de zwangerschap.²¹

¹⁷ 'Het geheugen: Renée Van Mechelen'.

¹⁸ BERKOVITCH, (N.). 'Chapter one: Introduction: Women's Rights and Global Discourse', in: *From Motherhood to Citizenship. Women's Rights and International Organizations*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore/Londen, 2002, p. 3-4; CARLIER, (J.). 'Feminisme na WOII en Women's liberation (1960-1980)', in: *Hoorcollege Feminisme en Diversiteit in Transnationaal Historisch Perspectief*. Gent, 09/10/2015.

¹⁹ 'Gezin', in: *De Tweede Feministische Golf in Vlaanderen*. Online geraadpleegd via <www.gendergeschiedenis.be> op 09/03/2016; 'Werk', in: *De Tweede Feministische Golf in Vlaanderen*. Online geraadpleegd via <www.gendergeschiedenis.be> op 09/03/2016.

²⁰ CARLIER, (J.). Op. cit.

²¹ 'Tweede golf van feminisme in Vlaanderen'.

1.2.3. Seksualiteit

Seksualiteit was een derde belangrijk thema op de agenda van het Tweede Golf feminisme. Zelfbeschikkingsrecht over het eigen lichaam betekende immers niet alleen bewust kunnen kiezen voor moederschap of vroegtijdige beëindiging van een zwangerschap, maar ook autonomie op vlak van de eigen seksualiteitsbeleving. Homoseksualiteit werd in toenemende mate bespreekbaar. Verkrachting, zowel binnen als buiten het huwelijk, moest uit de taboesfeer worden gehaald. Snel uit de grond reizende vrouwenhuizen boden vanaf 1970 een veilige haven aan mishandelde vrouwen. Men kon er ook terecht voor directe hulpverlening, vorming en ontspanning. Van bij haar oprichting zou RoSa nauw samenwerken met deze vrouwenhuizen, door haar documentatie en gebundelde informatienetwerk ter beschikking te stellen in het kader van vorming, ontspanning en ondersteuning bij hulpverlening.²² Binnen het feminisme van de Tweede Golf leefde het idee dat vrouwen – individueel en in groep – vanuit zichzelf moesten ontplooiën en autonomie verwerven. Ze moesten zelf informatie vergaren en zichzelf ontvoogden. Hiervoor bood RoSa documentatiecentrum een aanknopingspunt.²³

1.2.4. Samenlevingsvormen

Nieuwe gezinsvormen konden pas geëmancipeerd geraken wanneer ongelijkheid binnen het traditionele kerngezin werd bestreden. De afschaffing van de juridische handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw in 1958 bleef tot in de jaren 1970 nog vaak dode letter in de praktijk. Daarnaast ontnam het huwelijksgoederenrecht gehuwde vrouwen elke zeggenschap over de gemeenschappelijke goederen en eigendom. Tenslotte kregen enkel mannen wettelijke voogdij over de kinderen, bijvoorbeeld na een echtscheiding. Deze wetten werden onder druk van PAG aangepast in 1976, maar de thematiek verdween daarmee niet uit de actualiteit.²⁴

1.2.5. Beeldvorming

Juridische en politieke maatregelen waren echter onvoldoende om vrouwen en andere maatschappelijke minderheden te emanciperen; hiertoe was een echte mentaliteitsverandering nodig.²⁵ Traditionele genderstereotypering was veel voorkomend en doordrong zowel de media, schoolboeken als reclamewereld. Gedragingen, beroepen, consumptiegoederen en dergelijke meer werden voorgesteld als typisch vrouwelijk of typisch mannelijk. Ze waren statisch, universeel en

²² 'Tweede golf van feminisme in Vlaanderen'; 'Seksualiteit', in: *De Tweede Feministische Golf in Vlaanderen*. Online geraadpleegd via <www.gendergeschiedenis.be> op 09/03/2016.

²³ CARLIER, (J.). Op. cit.

²⁴ 'Gezin'; 'Tweede golf van feminisme in Vlaanderen'.

²⁵ 'Tweede golf van feminisme in Vlaanderen'.

biologisch gegeven. Het feminisme van de Tweede Golf trok gender en sekse los van elkaar en benadrukte dat mannelijkheid en vrouwelijkheid sociale constructies waren. Bijgevolg waren ze tijd-, plaats- en cultuurgebonden en dus veranderlijk. Tenslotte werd betoogd dat “*de man*” en “*de vrouw*” niet bestaat, maar aandacht moet geschonken worden aan heterogeniteit tussen mannen en vrouwen onderling.²⁶

²⁶ ‘Stereotypen’, in: *De Tweede Feministische Golf in Vlaanderen*. Online geraadpleegd via <www.gendergeschiedenis.be> op 09/03/2016.

2. Doelstellingen en Filosofie

2.1. Genderbewustwording

De belangrijkste doelstelling van RoSa was via het verzamelen en voor een breed publiek toegankelijk maken van kennis over feminisme en de genderrollenproblematiek bij te dragen tot de emancipatie van minderheden en de creatie van gelijke kansen voor iedereen.²⁷ Hiermee werden in de eerste twintig jaren van RoSa's bestaan vooral gelijke kansen voor mannen en vrouwen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt bedoeld, naast gelijkheid binnen het huwelijk, bewust moederschap en een werkbare verdeling tussen arbeid en gezin (cf. De pijlers van de Tweede Golf).²⁸

De in het documentatiecentrum vergaarde informatie zou door de RoSa-medewerkers worden bestudeerd en op basis van zo objectief mogelijke conclusies zou nuancering gebracht worden in de beeldvorming rond mannen, vrouwen, vrouwenbewegingen en feminisme.²⁹ Maatschappelijke man-vrouwverhoudingen stonden centraal om discriminatie op basis van sekse tegen te gaan. Het idee dat vrouwen en mannen van nature verschillen en bijgevolg verschillende maatschappelijke posities dienen te bekleden, werd verworpen zonder biologische verschillen te negeren. Mannelijkheid en vrouwelijkheid werden losgekoppeld van man- of vrouw-zijn. Gender is immers een sociaal geconstrueerd concept, dat verschilt naargelang plaats, tijd en cultuur. Daarenboven maken verschillen tussen vrouwen en tussen mannen onderling dat identiteit een flexibel en meerduidig gegeven is dat permanent onderhandeld wordt binnen specifieke maatschappelijke contexten. Tegelijk ijverden RoSa-medewerkers, in lijn met de strijdpunten van het Tweede Golf Feminisme, voor zelfbeschikkingsrecht over het eigen lichaam en de eigen seksualiteitsbeleving voor zowel mannen als vrouwen, met heteroseksuele en homoseksuele oriëntatie.³⁰

Ook vandaag definieert RoSa haar voornaamste missie als het bevorderen van het genderbewustzijn in Vlaanderen, met oog op het uit de wereld helpen van de feitelijke ongelijkheid tussen mannen en vrouwen. Vertrekkend vanuit het Vlaamse niveau hoopt RoSa sociale ongelijkheden op basis van historisch gegroeide genderverhoudingen wereldwijd te bestrijden. Daarbij wordt de nodige aandacht geschonken aan de verwevenheid tussen gender, sekse, seksuele

²⁷ ARTEEL, (I.). Art. cit. p. 28.

²⁸ SMET, (M.). *Stap voor stap. Geschiedenis van de vrouwenemancipatie in België*. Kabinet van de Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie, Brussel, 1991, p. 100.

²⁹ 'Renée Van Mechelen: Informatiecentrum over vrouwenproblematiek uit de grond stampen', in: *De Standaard*. S.l., 07/03/1977, s.p.

³⁰ *RoSa tien jaar*. p. 5-6.

oriëntatie, etniciteit, klasse, leeftijd en beperking.³¹ Wanneer mannen en vrouwen zich bewust zijn van het geconstrueerde karakter van genderrollen, zetten ze makkelijker de stap naar het overstijgen van deze traditionele, onevenwichtige machtsstructuren. Aandacht voor intersectionaliteit zorgt ervoor dat het unieke van elk mens wordt bewaard: vrouwen emanciperen zich als vrouw en mannen als man, ieder persoon vertrekt vanuit zichzelf om te ontvoogden ten opzichte van de anderen.³²

2.2. Feminisme

Doordat RoSa de visie van de Tweede Feministische Golf uitdroeg, beoogde ze ook het feminisme zelf op de kaart te zetten. Informatie over en uit de Eerste Golf was grotendeels verloren gegaan, dit mocht zich niet herhalen voor de daarop voortbouwende en nieuwe verwezenlijkingen inzake genderemancipatie. Antifeministische stemmen moesten met hun eigen argumenten monddood gemaakt worden. Daarom verzamelde RoSa in haar documentatiecentrum niet alleen feministische publicaties, maar ook antifeministische, en werden contacten gelegd met zowel vrouwen- als mannenbewegingen.³³ Via inventarisatie toonde RoSa aan dat feminisme een veelzijdige theoretische stroming is en een sociale beweging die verschillende onderwerpen aanboort en vanuit verschillende invalshoeken op de politieke en maatschappelijke agenda positioneert. Het bundelen van relevante informatie over emancipatie, feminisme en de genderrollenproblematiek droeg bovendien bij tot de theoretische onderbouwing van feministische bewegingen.³⁴ Wat er wanneer in het RoSa documentatiecentrum te vinden is en wordt aangekocht is een ideale graadmeter voor de maatschappelijke bespreekbaarheid van en bewustwording over verschillende onderwerpen die mannen en vrouwen aanbelangen.³⁵

2.3. Het documentatiecentrum

RoSa was pluralistisch georganiseerd en probeerde in haar doelpubliek een zo divers mogelijk arsenaal aan bezoekers aan te trekken.³⁶ De eerste jaren groeide RoSa echter vooral uit tot een centrum voor en over vrouwen – wel steeds in relatie tot de man benaderd. Zowel publiek als personeel waren overwegend vrouwelijk, hoewel via de wijze waarop de informatie werd vergaard en ontsloten ook geprobeerd werd mannelijke bezoekers aan te trekken. Deze bevonden zich, net als

³¹ 'Over RoSa: RoSa's visie en missie', in: *RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender*. Online geraadpleegd via <www.rosadoc.be> op 11/03/2016.

³² SCHOUWAERTS, (K.). Op. cit. p. 63.

³³ Idem, p. 42; OPDEWEEGH, (L.). 'RoSa is een barometer voor de vrouwenbeweging. Vrouwendocumentatiecentrum bestaat tien jaar', in: *Opzij*, vol. 16, nr. 10. S.l., 1988, p. 27-28.

³⁴ 'Wat is RoSa?', in: *Koepel Vijf*, vol. 11, nr. 1. S.l., februari 1984, s.p.

³⁵ 'Tien jaar RoSa'. p. 29.

³⁶ ARTEEL, (I.). Art. cit. p. 28.

het vrouwelijke publiek, in de reguliere bezoekersgroep: eerder dan de man of vrouw in de straat werd RoSa bezocht door mensen die beroepshalve met het documentatiecentrum in aanraking kwamen.³⁷ Vooral studenten, scholieren, academisch personeel, politici, ambtenaren, wetenschappers, leerkrachten en journalisten gingen te rade bij RoSa, waardoor haar medewerkers een genderexpertise ontwikkelden voor beleid, onderwijs en media. Op die manier fungeerde RoSa als brug tussen de drie pijlers van de vrouwenbeweging: (1) Vrouwenorganisaties binnen bestaande politieke partijen (2) Socio-culturele organisaties (3) Overlegstructuren. Het aanbieden van stereotype-doorbrekend leermateriaal werd één van de voornaamste activiteiten. Vandaar dat tussen 1978 en 1999 het verzamelen en ontsluiten van informatie centraal stonden.³⁸ Begeleiding in de bibliotheek en beantwoorden van informatievragen gebeurde gratis en gericht: vanuit zoveel mogelijk verschillende invalshoeken werd de door de bezoeker bestudeerde problematiek belicht, rekening houdende met het einddoel van de informatievergaring (thesis, doctoraat, ontspanning, schoolwerk).³⁹

In het aanschaffen van materiaal werd de richtlijn gehanteerd de collectie op 60% Nederlandstalige documentatie en 40% anderstalige te houden. Uit Vlaanderen wordt alle relevante informatie bijgehouden, terwijl naar het buitenland toe een gerichte selectie wordt doorgevoerd.⁴⁰ Bij deze selectie krijgen wetenschappelijke publicaties voorrang. Daarnaast worden vulgariserende werken, kranten, video's, brochures, folders, affiches, foto's en tijdschriften bewaard die relevante informatie over genderrollen en/of nuttig voor vrouwen bevatten. Van Vlaamse organisaties worden ook memorabilia als stickers en buttons bewaard. Tenslotte vinden ook jaarverslagen, verslagen van congressen en studiedagen en onderzoeksrapporten hun weg naar RoSa documentatiecentrum. Het al dan niet retrospectief overnemen van de persoonlijke archieven van vrouwen die in binnen- en buitenlandse vrouwenorganisaties actief waren – samen met de archieven van die organisaties zelf – leidt ertoe dat een bezoek aan RoSa documentatiecentrum inzicht biedt in de werking en evolutie van de vrouwenbeweging op mondiale schaal. Naast de bibliotheek- en archiefwerking bezochten RoSa-medewerkers scholen om lezingen te geven over het feminisme en een kennismaking met het documentatiecentrum te verzorgen.⁴¹ Via persoonlijke contacten, mond aan mond reclame, diverse publicaties, folders, georganiseerde uitstappen van vrouwenorganisaties en deelname aan verschillende evenementen en projecten probeerde RoSa een steeds breder publiek aan te spreken. In het verschaffen van informatie en in de dienstverlening richtte men zich dan ook op zoveel

³⁷ 'RoSa', in: *Hoop!*, vol. 15, nr. 2. S.l., februari 1993, s.p.

³⁸ ARTEEL, (I.). Art. cit. p. 28.

³⁹ '10 jaar RoSa', in: *Eigen Aard*, vol. 76, nr. 11. S.l., 1988, p. 24.

⁴⁰ DONCKERS, (K.). Art. cit. p. 5-6.

⁴¹ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, map Uitgelezen. *Fax van Lut Capaert aan Chris Zwaenepoel*. Brussel, 07/12/1994.

mogelijk niveaus (lokaal, provinciaal, regionaal, nationaal en internationaal).⁴² Ook vandaag is het verzamelen, bewaren en ontsluiten van informatie één van RoSa's belangrijkste bezigheden, hoewel de werking ondertussen is uitgebreid met het geven van workshops en een reizende tentoonstelling.⁴³

⁴² RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Vragenlijst Vrouweninitiatieven*. Nationale Vrouwenraad vzw, Brussel, 14/05/1993; 'Rosa: vijf maand later', in: *B.P.A.*, nr. 176. Leuven, 29/03/1979, p. 7.

⁴³ 'RoSa's vormingen', in: *RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender*. Online geraadpleegd via <www.rosadoc.be> op 11/03/2016.

3. Werking

De eerste jaren na de oprichting van RoSa vzw in 1977 richtten de RoSa-medewerkers zich hoofdzakelijk op het vergaren van de informatie die in het documentatiecentrum zou worden opgeslagen en ontsloten. Naast het aankopen van wetenschappelijke publicaties over gender, feminisme en de vrouwenbeweging, werd een beroep gedaan op private schenkingen van relevante werkteksten, discussiemappen en projectvoorbereidingen. De administratieve medewerkers hielpen samen met een aantal vrijwilligers kranten en tijdschriften doorzoeken op relevante artikels die, uitgeknipt en in mappen geklasseerd, in het documentatiecentrum zouden worden bewaard ter raadpleging door de bezoekers. Tot op vandaag vervult RoSa hoofdzakelijk een signaalfunctie, waarbij via het documentatiecentrum achtergrondinformatie wordt aangereikt aan geïnteresseerde particulieren en ideologische onderbouwing wordt verschaft aan het feminisme. Aanvankelijk was de RoSa-bibliotheek niet dagelijks open voor publiek en de collectie enkel beschikbaar voor inzage ter plaatse. Gebrek aan voldoende medewerkers en financiële middelen om de modernisering en automatisering te ondersteunen, belemmerden tot in de jaren 1990 de evolutie naar een uitleenbibliotheek. Hoewel het tegen betaling uitlenen van monografieën toen geleidelijk aan mogelijk werd, primeert ook vandaag nog raadpleging in het documentatiecentrum zelf. De viervoudige dienstverlening waar RoSa tijdens de eerste twintig jaren van haar bestaan rond was gebouwd, is dan ook nog steeds relevant.⁴⁴

RoSa-medewerkers begeleidden bezoekers intensief tijdens het consulteren van de bibliotheek, tijdschriften- en archiefcollectie. Ophalen en ter beschikking stellen van de gevraagde documentatie wordt aangevuld met het opstellen van literatuurlijsten, geven van suggesties en beantwoorden van vragen. Informatievragen konden ook per post of telefonisch worden gesteld en komen vandaag vooral terecht in het mailverkeer. Verder vervulde RoSa een doorverwijsfunctie, via het verzamelen en ter beschikking stellen van contactgegevens en activiteitenkalenders van vrouwen- en andere emancipatorische bewegingen, feministische organisaties, ontmoetings- en opvangcentra. Ook voor advies bij het oprichten en draaiende houden van documentatiesystemen en documentatiecentra, vormingen, lezingen en mediaprojecten in verband met de genderrollenproblematiek kon u bij RoSa terecht. Tenslotte gaf RoSa eigen publicaties uit (cf. Publicaties).⁴⁵

⁴⁴ 'RoSa Dokumentatiecentrum omtrent sekserollen en feminisme', in: *Het Belang van Limburg*. S.l., 03/11/1978, p. 31.

⁴⁵ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa. *Vragenlijst Brabantse welzijns-gids*. Provinciaal bestuur Brabant, Brussel, april 1987; *RoSa folder*. RoSa vzw, Schaarbeek, 1991; *RoSa tien jaar*. p. 10-11.

Tegen de lente van 1993 was het documentatiecentrum uitgebreid met een videotheek en affichecollectie en waren de bibliotheek- en tijdschriftencollectie geautomatiseerd.⁴⁶ De goede werking van RoSa hing echter af van de mate van infrastructurele uitrusting, enthousiaste medewerkers wiens volledige tewerkstelling mee evolueerde met de grootte van de werking en voldoende financiële middelen...en daar wrong het schoentje wel eens.⁴⁷

3.1. Subsidiëring

Toen Renée Van Mechelen in 1976 met haar idee een vrouwendocumentatiecentrum te stichten aanklopte bij Vlaams minister voor Cultuur en Gemeenschapszaken Rika De Backer-Van Ocken, werd beslist vanaf de oprichting van RoSa vzw in 1977 jaarlijks een subsidie toe te kennen aan de coördinatoren. Hoewel het een volledige subsidie bedroeg, lag het bedrag elk jaar opnieuw voor ter goedkeuring. RoSa documentatiecentrum was voor België immers een pionier, waardoor geen passende statuten voorhanden waren. De mogelijkheid elk jaar opnieuw de subsidie kwijt te spelen of te zien verminderen, zorgde voor een structurele financiële onzekerheid.⁴⁸ Toch bleef het subsidiebedrag gedurende de eerste tien jaar van RoSa's bestaan nagenoeg ongewijzigd steken op 2 à 2,1 miljoen Belgische frank. Omdat de toekenning van de som vaak op zich liet wachten, was RoSa noodgedwongen tijdelijke leningen aan te gaan voor grote aankopen of projecten. Uit de pot van 2 miljoen dienden immers de lonen van de twee voltijdse coördinatoren uitbetaald te worden, de werkingskosten, internationale samenwerking en aanschafkosten voor de collecties gedekt. Het statische karakter van het bedrag kwam niet tegemoet aan de steeds verder uitdijende werking van RoSa.⁴⁹

Om de schaarse eindjes aan elkaar te knopen, lobbyden RoSa-medewerkers ter financiering van projecten als de Vrouwenboekenmaand en activiteiten op Vrouwendag bij verschillende beleidsniveaus om tijdelijke subsidies. Ook om de interne werking te moderniseren werden alternatieve kanalen gezocht. Zo reikte de federale overheid in 1992 een bedrag van 292 800 Belgische frank uit om de automatisering van het documentatiecentrum door te voeren.⁵⁰ De

⁴⁶ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Vragenlijst Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezenen vzw*. Antwerpen, 02/04/1993.

⁴⁷ *RoSa tien jaar*. p. 12 en 23.

⁴⁸ SCHOUWAERTS, (K.). Op. cit. p. 33.

⁴⁹ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa. *Enquête*. Vrouwenoverlegkomitee, Brussel, april 1984; Idem, *Brief van Renée Van Mechelen aan Flora van Houwelingen*. Brussel, 26/04/1985; 'RoSa, een vrouw in de kou', in: *Het Volk*. S.l., 09/05/1985, s.p.; 'Uitbundige doop feministisch centrum', in: *Het Laatste Nieuws*. S.l., 30/10/1978, s.p.

⁵⁰ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Vragenlijst Vrouweninitiatieven*. Nationale Vrouwenraad vzw, Brussel, 14/05/1993.

Vlaamse overheidssubsidie was drie jaar eerder, na de viering van RoSa's tienjarige bestaan, opgetrokken naar 3 miljoen Belgische frank. Hier kwam in datzelfde jaar een extra bedrag van 100 000 BEF bij ter financiering van de festiviteiten rond 10 jaar RoSa. Het basisbedrag bleef nagenoeg ongewijzigd tot de start van het millennium, ondanks overdracht van de bevoegdheid over de RoSa-subsidies te beslissen aan de minister van Gelijke Kansen in 1991.⁵¹ Ad hoc werden lokale subsidies toegekend, zoals in 1992 toen de provincie Brabant 20 800 BEF op RoSa's rekening stortte ten behoeve van de lokale tewerkstelling.⁵² Daarnaast werden zoveel mogelijk ruilabonnementen afgesloten om de tijdschriftencollectie en het krantenarchief op peil te houden. De boekencollectie werd aangevuld met schenkingen. Ook bij het verzamelen van het zogenaamde grijze materiaal trachtten medewerkers gratis aan documentatie te geraken. Om de algemene werking te ondersteunen, kon een geldelijke gift worden gedaan door particulieren of sponsors.⁵³

Via de verkoop van eigen publicaties en betalende kopieën die door bezoekers in de bibliotheek en tijdschriftenleeszaal werden genomen, werden eigen inkomsten verworven die het subsidiebedrag aanvulden. Ook lezingen, vormingen en workshops werden tegen betaling aangeboden. Het loon van de medewerkers werd uitbetaald door de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA). RoSa diende wel zelf in te staan voor hun inhoudelijke vorming en begeleiding. Omdat de meeste medewerkers via het Bijzonder Tijdelijk Kader waren tewerkgesteld, waren ze slechts voor één jaar of voor de duur van een specifiek project beschikbaar om mee te draaien in het documentatiecentrum (cf. Personeel).⁵⁴ Als bijkomende subsidie stelde de Vlaamse Overheid één van de eigen gebouwen beschikbaar om RoSa documentatiecentrum in onder te brengen. De Vlaamse Gemeenschap dekte de kosten voor water, elektriciteit en verwarming.⁵⁵

⁵¹ In 1991 werd in België voor het eerst een minister aangesteld voor Gelijke Kansen, nadat in 1985 reeds een staatssecretaris met deze bevoegdheid was belast. Aanvankelijk ging het domein Gelijke Kansen over naar de minister voor Tewerkstelling en Arbeid. Sinds 1995 zijn beide beleidsdomeinen op Vlaams niveau losgetrokken van elkaar en wordt Gelijke Kansen vaak gecumuleerd met Brusselse Aangelegenheden of Cultuur. RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Chris Zwaenepoel aan Dienst Financiën Gemeente Schaarbeek*. Brussel, 14/12/1998; ARTEEL, (I.). Art. cit. p. 28; 'Kwesties: Gelijkekansenbeleid in België'; 'RoSa's geschiedenis', in: *RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender*. Online geraadpleegd via <www.rosadoc.be> op 05/03/2016.

⁵² RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Vragenlijst Vrouweninitiatieven*. Nationale Vrouwenraad vzw, Brussel, 14/05/1993.

⁵³ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Renée Van Mechelen aan Flora van Houwelingen*. Brussel, 26/04/1985.

⁵⁴ SCHOUWAERTS, (K.). Op. cit. p. 48-49.

⁵⁵ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Vragenlijst Vrouweninitiatieven*. Nationale Vrouwenraad vzw, Brussel, 14/05/1993; VAN MECHELEN, (R.). Op. cit. p. 149.

3.2. Verhuisperikelen

Bij de oprichting van RoSa vzw op 26 oktober 1977 verklaarde het Vlaamse ministerie van Nederlandse Cultuur en Gemeenschapszaken zich akkoord een pand ter beschikking te stellen als onderdak voor het documentatiecentrum. Het voorzien in een locatie voor RoSa was onderdeel van de overheidssubsidies uitgereikt ter ondersteuning van de werking van de vzw. Er werd beslist een volledige verdieping voor RoSa vrij te houden in het cultureel centrum Ten Weyngaert in de Bondgenotenstraat 62 te Vorst. RoSa documentatiecentrum opende op 26 oktober 1978 officieel haar deuren in dit overheidsgebouw.⁵⁶

In 1985 stonden grote verbouwingswerken aan Ten Weyngaert op de agenda. Hoewel RoSa's interne evolutie, parallel met de uitbreiding van de bibliotheek- en archiefcollectie, de medewerkers op termijn zou doen uitkijken naar een ruimere locatie, kwam de boodschap dat de herstructureringsplannen van het cultureel centrum in Vorst geen ruimte meer overlieten voor het documentatiecentrum hard aan.⁵⁷ Het bestuur en de personeelsleden van RoSa gingen na het nieuws meteen zelf op zoek naar een geschikte locatie, vanuit het idee dat hun zeven jaar lange ervaring hen het meest geschikt maakte te weten waar de collectie het best bewaard en toegankelijk zou zijn en waar de werking het vlotst zou verlopen. De voorgestelde panden werden door toenmalig Vlaams minister van Cultuur Karel Poma (PVV) echter steeds afgewezen. Het ministerie beoogde immers RoSa documentatiecentrum onder te brengen in ontmoetingscentrum De Kriekelaar in de Gaillaitstraat te Schaarbeek. Deze ruimte kwam pas eind 1985 vrij, waardoor RoSa gedwongen werd haar werking tijdelijk stop te zetten en een opslagplaats te zoeken om haar collectie tussen de verbouwingen aan Ten Weyngaert en het vrijkomen van De Kriekelaar in te stockeren. Deze belemmering van haar werkzaamheden zorgde er, samen met het ongenoegen over de speech die Poma ter afsluiting van het VN Decennium van de Vrouw zou geven in Nairobi datzelfde jaar, voor dat het RoSa-team in de media opriep tot actie. RoSa-medewerkers zelf contacteerden de minister en spoorden hun contactpersonen aan klachten te zenden aan het Vlaams ministerie van Cultuur en het kabinet van Poma: de afsluiting van het VN Vrouwendecennium kon niet gepaard gaan met het verdwijnen van één van de belangrijkste pijlers onder de vrouwenemancipatie in België! In december 1985 nam RoSa documentatiecentrum uiteindelijk toch haar intrek in De Kriekelaar.⁵⁸

⁵⁶ 'RoSa zit met de boeken op schoot', in: *De Morgen*. S.l., 09/05/1985, p. 5.

⁵⁷ *RoSa tien jaar*. p. 9; 'Spoedoperatie RoSa', in: *Sociaal*, jg. 6, nr. 6. Van Loghum Slaterus en het Vlaams Comité voor Maatschappelijk Werk en Sociaal Welzijn, s.l., 1985, p. 29.

⁵⁸ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Renée Van Mechelen aan Hilde Nuytinck*. Vorst, 13/06/1985; STEFFENS, (E.). 'RoSa', in: *Links*. S.l., 01/06/1985, s.p.; 'RoSa zit met de boeken op schoot', p. 5; 'Spoedoperatie RoSa', p. 29; 'VOK steunt RoSa', in: *De Morgen*. S.l., 23/05/1985, s.p.

Drie jaar later legden minister van Openbare Werken Paula D'Hondt (CVP) en Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie Miet Smet (CVP) het voorstel neer om een centrum voor alle Vlaamse vrouwenverenigingen en vrouwen te openen in Brussel. Dit moest vooral een ontmoetingscentrum worden met vergaderruimtes, waar ook een restaurant en documentatiecentrum zouden gevestigd zijn. Voor deze laatste voorziening werd RoSa gecontacteerd. Aanleiding tot dit voorstel was de voor 1989 geplande renovatie van een overheidsgebouw gevestigd op de Middaglijnstraat 10 in Sint-Joost-Ten-Node (Brussel).⁵⁹ Bij de viering van RoSa's tienjarige bestaan had voorzitter Renée Van Mechelen de Vlaamse regering attent gemaakt op de gebreken van De Kriekelaar, waar RoSa vooralsnog gevestigd was. Hoewel makkelijker bereikbaar, was de ruimte voorbehouden voor het documentatiecentrum kleiner dan de eerste locatie in Vorst. Daarenboven waren het klimaat en de infrastructuur ongunstig voor de bewaring en toegankelijkheid van de collectie.⁶⁰ Desondanks zou enkel RoSa Online haar intrek nemen in het gebouw in de Middaglijnstraat. Deze dienst was enkel beschikbaar op afspraak en stond in rechtstreekse verbinding met het hoofdgebouw in Schaarbeek. Sinds 1996 kon de collectie er online geraadpleegd worden, informatie worden vergaard en de door RoSa zelf uitgegeven publicaties gekocht of ingekeken.⁶¹

In 1999 werd ontmoetingscentrum De Kriekelaar verbouwd, omdat het te klein werd voor de activiteiten die er plaatsvonden. De slechte bereikbaarheid en beperkte zichtbaarheid van RoSa documentatiecentrum leidden ertoe dat de medewerkers met de aanstaande verbouwingen uitkeken naar een nieuwe locatie. RoSa's collectie was ondertussen opnieuw significant gegroeid, waardoor de capaciteiten van De Kriekelaar op hun grenzen stoten. Tegen eind 1999 plande Vlaams minister van Gelijke Kansen Anne Van Asbroeck (sp.a), opgevolgd door Brigitte Grouwels (CD&V), de opening van een gelijkkehansenhuis in de Koningsstraat 136 te Brussel. Met hun steun en die van hun opvolger Mieke Vogels (Groen!) kon RoSa er in 2000 haar intrek nemen. Vandaag dreigt RoSa echter opnieuw dakloos te worden en is men op zoek naar een vierde en hopelijk definitieve locatie voor het documentatiecentrum.⁶²

⁵⁹ VAN BOUWEL, (M.). 'Brussels Vrouwenhuis', in: *Opzij*, vol. 17, nr. 1. S.l., 1989, p. 3.

⁶⁰ STEFFENS, (E.). Art. cit.; 'RoSa zit met de boeken op schoot', p. 5; 'RoSa viert tiende verjaardag', in: *De Morgen*. S.l., 26/10/1988, s.p.

⁶¹ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Els Schuurmans aan de redactie van Vrouwenraad*. Brussel, 29/07/1996; Idem, *Brief van Els Schuurmans aan Mieke Van Nuland*. Brussel, 15/11/1996.

⁶² AENDEKERK, (V.). 'VZW ROSA ruilt De Kriekelaar voor nieuw vrouwenhuis', in: *Thuis in Schaarbeek*. Schaarbeek, juni 1999, p. 7; 'RoSa's geschiedenis'.

3.3. Personeel

In het eerste jaar na ontspringen van het idee een vrouwendocumentatiecentrum op te richten, rekruteerde initiatiefneemster Renée Van Mechelen Hilde Nuytinck. Van Mechelen werd op de stichtingsvergadering van RoSa vzw te Brussel op 26 oktober 1977 verkozen tot voorzitter en Nuytinck aangesteld als secretaresse. De stichtingsvergadering werd geleid door twaalf enthousiaste en geëngageerde vrouwen, nagenoeg allen licentiaten in de humane en sociale wetenschappen. De stichtsters stelden meteen de eerste Raad van Beheer samen, die RoSa vzw de komende vier jaar zou leiden. De volgende beheersraden werden verkozen door de algemene vergadering en dienden ten minste drie werkende leden te tellen. De overige, consultatieve leden stonden de werkende leden bij in een centrale of specifieke stuurgroep. De beheerders waren belast met de organisatie van RoSa's werking, de begroting, de interne regelgeving, benoeming en ontslag van personeelsleden en de verloning van de vaste medewerkers. De algemene vergadering bestond doorheen de jaren grotendeels uit dezelfde leden als de Raad van Beheer. Verder was RoSa uitgerust met een adviesraad, waarin vertegenwoordigers van de bestaande Vlaamse vrouwenorganisaties, vrouwenhuizen en actiegroepen zetelden. De voorwaarde die minister van Nederlandse Cultuur en Gemeenschapszaken Rika De Backer-Van Ocken aan de oprichting van RoSa had gekoppeld – dat het een pluralistische organisatie moest worden – leidde ertoe dat alle politieke kleuren vertegenwoordigd waren in de verschillende bestuursniveaus en RoSa lid werd van de pluralistische koepel Bond van Vormings- en Ontwikkelingsorganisaties (BVO).⁶³ Het dagelijkse bestuur van de vzw en het documentatiecentrum werd toegekend aan twee coördinatoren: oprichtster Renée Van Mechelen en Chris Zwaenepoel. Zwaenepoel voegde zich begin 1978 bij Van Mechelen en Nuytinck. Haar werkervaring in het bibliotheekwezen maakten haar de geschikte persoon om te helpen met de opbouw van het documentatiecentrum.⁶⁴

Van Mechelen en Zwaenepoel kregen bij de opening van RoSa documentatiecentrum op 26 oktober 1978 drie medewerkers onder zich via een BTK-statuut. Via het Bijzonder Tijdelijk Kader trok de overheid extra middelen uit om werklozen tijdelijk tewerk te stellen in de eigen instellingen of socio-culturele organisaties. Het traject van de zogenaamd tewerkgestelde werklozen hing in sterke mate af van overheidsbeslissingen en uitgetrokken budgetten. De aanvragen voor nieuwe medewerkers van RoSa uit werden vaak niet tijdig beantwoord of gewoonweg geweigerd. Samen met het tijdelijke karakter van de arbeidsovereenkomsten zorgde dit voor permanente personeelsonzekerheid. Niettegenstaande de moeilijkheden kreeg het documentatiecentrum in

⁶³ Vlaamse Gemeenschapscommissie. Bijlage tot het Belgisch Staatsblad van 15 december 1977, Nr. 10795 *Statuten van RoSa*. Bestuur van het Belgisch Staatsblad, Brussel, 1977; SCHOUWAERTS, (K.). Op. cit. p. 39-40.

⁶⁴ Interview van Jolien Dekoninck met Chris Zwaenepoel op 19/02/2016, te Brussel.

december 1978 drie extra BTK'ers toegewezen, wat het totaal aantal permanente medewerkers – de twee coördinatoren inclusief – op acht bracht. De verloning van de medewerkers werd geregeld door de RVA, terwijl het loon van de coördinatoren werd uitbetaald via de jaarlijkse subsidie van de Vlaamse Overheid. De coördinatoren stonden in voor de inhoudelijke vorming en begeleiding van de personeelsleden.⁶⁵

BTK-medewerkers werden aangevuld met andere medewerkers onder nepstatuten, zoals beroepsinschakeling via het Derde Arbeidscircuit. Vanaf 1980 konden DAC'ers worden aangeworven voor onbepaalde duur. Hun arbeidsovereenkomst en loon werden geregeld door het Departement Werk en Sociale Economie binnen de Vlaamse Overheid en de Brusselse Gewestelijke Dienst voor Arbeidsbemiddeling. In sommige gevallen kwam ook hier de RVA tussen.⁶⁶ Voor specifieke opdrachten konden tijdelijke contracten worden aangegaan of GESCO-overeenkomsten gesloten. Het personeelsbestand bestond – net als het bestuur – hoofdzakelijk uit licentiaten in de humane en sociale wetenschappen, leerkrachten en mensen die actief ervaring hadden opgedaan in middenveldorganisaties, feministische bewegingen en politieke verenigingen. De medewerkers werden tewerkgesteld als maatschappelijk werker, bibliotheekmedewerker, bediende, klerk en opsteller. Er werden ook vaak administratieve medewerkers en technici gezocht.⁶⁷

Het verzamelen van informatie en documentatie was een te grote klus voor het beperkt aantal medewerkers om alleen te klaren, dus werd een beroep gedaan op vrijwilligers. Deze kwamen hoofdzakelijk uit de wetenschappelijke wereld, de media en de bestaande vrouwenorganisaties. Samen met deze vrijwilligers werkten in de beginjaren een tiental mensen voor RoSa. Dat aantal bleef gedurende de hele geschiedenis van het documentatiecentrum min of meer stabiel.⁶⁸ Sinds 1983 ontving RoSa ook stagiaires uit binnen- en buitenlandse opleidingen. Aanvankelijk ging het

⁶⁵ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Renée Van Mechelen aan Claire Rappange*. Vorst, 19/12/1979; Intern archief RoSa. *Enquête*. Vrouwenoverlegkomitee, Brussel, april 1984; SCHOUWAERTS, (K.). Op. cit. p. 44; 'Hoofdstuk 3: De Gesubsidieerde Contractuelen', in: *Tewerkstellingsmaatregelen en Bijdrageverminderingen. Andere Verminderings Van Patronale Socialezekerheidsbijdragen*. Online geraadpleegd via <www.socialsecurity.be> op 16/03/2016.

⁶⁶ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van de Brusselse Gewestelijke Dienst voor Arbeidstewerking aan RoSa documentatiecentrum*. Brussel, 16/01/1995; 'Klassieke Tewerkstellingsprogramma's – DAC', in: *Startpunt voor werk en sociale economie*. Online geraadpleegd via <<http://www.werk.be>> op 16/03/2016.

⁶⁷ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Vragenlijst Brabantse welzijngids*. Provinciaal bestuur Brabant, Brussel, april 1987; RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Presentielijst Liga voor Mensenrechten*. S.l., 1997; *RoSa tien jaar*. p. 25-30; 'GESCO', in: *Startpunt voor werk en sociale economie*. Online geraadpleegd via <<http://www.werk.be>> op 16/03/2016.

⁶⁸ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Renée Van Mechelen aan Claire Rappange*. Vorst, 19/12/1979; SCHOUWAERTS, (K.). Op. cit. p. 44.

vooral om studenten die een bibliotheekopleiding of archivistiek volgden, maar later kwamen daar studenten uit de vrouwen- en genderstudies, literatuurwetenschappers en historici bij.⁶⁹

3.4. Stilstaan is achteruitgaan

Om de toegankelijkheid van de bibliotheek, het archief en de tijdschriftencollectie te verzekeren, was een helder en werkbaar classificatiesysteem nodig. Aanvankelijk werkten Renée Van Mechelen, Hilde Nuytinck en Chris Zwaenepoel een eigen systeem uit, geschikt voor het unieke karakter van het RoSa documentatiecentrum. De ontsluiting van het archief via fiches was voltooid tegen de opening op 26 oktober 1978, zodat de collectie meteen toegankelijk was voor bezoekers. Gedurende het ganse bestaan van RoSa probeerden de medewerkers hun classificatiesysteem zo goed mogelijk up-to-date te houden. Toen in 1990 de interne werking overschakelde op het computernetwerk, werden de mogelijkheden voor de automatisering van de collectie afgetoetst. RoSa besliste hiertoe mee te stappen in het Nederlandse project van de Vrouwenthesaurus.⁷⁰

De Vrouwenthesaurus werd eind jaren 1990 specifiek ontworpen om informatie over en relevant voor vrouwen te ontsluiten in het Nederlandse taalgebied binnen Europa.⁷¹ Dit classificatiesysteem kwam tot stand op initiatief van het IIAV, in samenwerking met de landelijke informatievoorziening op gebied van de positie van vrouwen en vrouwenstudies in Nederland en het Anna Maria van Schuurman Centrum verbonden aan de Universiteit van Utrecht. De motivatie achter het project was het verspreide en bijgevolg moeilijk toegankelijke karakter van vrouweninformatie in het reguliere bibliotheekcircuit. Daarenboven werden schijnbaar neutrale zoektermen in de klassieke en nieuwe, digitale, catalogi standaard mannelijk ingevuld. Zoektermen in de Vrouwenthesaurus vertrokken daarom vanuit het vrouwelijke perspectief. Per ingegeven zoekterm (bijvoorbeeld “arts”) vindt men alle algemene informatie over - in ons voorbeeld - artsen en alle informatie enkel over vrouwelijke artsen. Dit neemt niet weg dat via specifieke zoekopdrachten in de thesaurus ook informatie over mannen kan worden gevonden. Vermits zowel de werking van het IIAV als de filosofie achter de Vrouwenthesaurus inspireerden tot de oprichting van RoSa documentatiecentrum, werd Renée Van Mechelen – samen met de voorzitters van 19 andere documentatiecentra uit Vlaanderen en Nederland – gecontacteerd om mee te werken aan de testversie. Tussen 1991 en 1992 werkten de RoSa-medewerkers zich in in het nieuwe systeem, terwijl feedback werd teruggekoppeld aan de Nederlandse initiatiefnemers. Toen de definitieve eerste

⁶⁹ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Chris Zwaenepoel aan Annick Autreve*. Brussel, 18/01/1994.

⁷⁰ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van VL. BIDOC Gids aan RoSa vzw*. Antwerpen, 11/10/1989; ‘Rosa: vijf maand later’, p. 7; ‘RoSa’s geschiedenis’.

⁷¹ ARTEEL, (I.). Art. cit. p. 28.

versie van de Vrouwenthesaurus op de markt kwam in maart 1992, ruidde RoSa haar eigen classificatiesysteem in voor de thesaurus. Nieuw aangekochte boeken en tijdschriften worden sindsdien systematisch geautomatiseerd. Werken die voor 1991 waren aangeschaft bleven toegankelijk via de door RoSa zelf samengestelde alfabetische trefwoordenlijst. Tot ook deze werken in retrograde werden gedigitaliseerd, dienden bezoekers terug te vallen op de fiches in de auteurs-, titel- en trefwoordencatalogus.⁷²

Na aansluiting op het internet in 1995 kreeg het idee om een eigen RoSa website te realiseren vorm. In 1999 ging via het interne netwerk van de Vlaamse Overheid de RoSa-collectie online (www.gelijkekansen.vlaanderen.be/rosa).⁷³ Deze online catalogus was toegankelijk in het Nederlands en Engels, via zoektermen op auteursnaam, titel en trefwoord. Per e-mail of telefoon konden bezoekers de gevonden publicaties reserveren voor inzage ter plaatse of ontlening. De werking van het documentatiecentrum werd op die manier vergemakkelijkt en ook de toegankelijkheid voor bezoekers verbeterde, daar op de site informatie te vinden was over dienstverlening, bereikbaarheid en leenvoorwaarden. Naast een geactualiseerde lijst van alle voor raadpleging beschikbare tijdschriften uit het documentatiecentrum, verschenen het hoofdartikel en de aanwinstlijsten van *Uitgelezen* (cf. Publicaties) integraal op de website. Tenslotte kon men via deze eerste RoSa-website doorklikken naar andere sites over gelijke kansen en vrouwenstudies, wat in 2000 werd uitgebreid met online publicaties van de jaarlijks door RoSa uitgegeven adressenlijsten. Bij de lancering van de eerste RoSa-website, kregen de bezoekers en contactpersonen van het documentatiecentrum een muismatje cadeau met het RoSa-logo en de adresgegevens van het centrum.⁷⁴

⁷² RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, map Thesaurus; Intern archief RoSa, map Uitgelezen. *Fax van Lut Cappaert aan Chris Zwaenepoel*. Brussel, 07/12/1994.

⁷³ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Chris Zwaenepoel aan G.I.D.S.* Brussel, 01/06/1999.

⁷⁴ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Chris Zwaenepoel*. Brussel, 22/06/1999.

4. Activiteiten en Projecten

Renée Van Mechelen was van mening dat vrouwenhuizen naast directe hulpverlening, opvang en ontspanning ook vormingen moesten aanbieden. Er moest in elk vrouwenhuis een bibliotheek aanwezig zijn en indien niet, moesten de bezoekers kunnen terugvallen op een centrum waar alle documentatie over en voor vrouwen gebundeld beschikbaar was. Binnen die context moesten ook discussiegroepen worden georganiseerd en lezingen worden gegeven. Deze visie ondersteunde Van Mechelens motivatie om RoSa documentatiecentrum op te richten.⁷⁵

Hoewel RoSa documentatiecentrum zelf geen traditioneel vrouwenhuis was, verklaarde de vzw zich wel solidair met initiatieven ter zake, zolang deze projecten niet verbonden waren aan een specifieke politieke partij.⁷⁶ Er werd tevens steun verleend aan solidariteitsacties opgezet door andere bewegingen of organisaties. Zo was Chris Zwaenepoel op 14 mei 1996 als directeur van RoSa aanwezig op de plechtige overhandiging van de opbrengst van de solidariteitsactie "*Moster en Novi Travnik: heropbouwen met vrouwen*" aan prinses Astrid van België.⁷⁷ Over projecten van andere organisaties, die aansloten bij RoSa's visie en missie, werd soms een patroenschap afgesloten. Zo stapte RoSa in 1981 mee in het project "*Rechten van Scholieren*", geïnitieerd door Info Jeugd Nationaal. Het project richtte zich op het verschaffen van informatie aan scholieren en studenten met betrekking tot hun rechten, om zo de maatschappelijke positie van jongeren te versterken. Dit poogde men te doen door didactisch materiaal ter beschikking te stellen, een folder, vormingsmap en diavoorstelling aan te bieden.⁷⁸ Zelf actie voeren deed RoSa zelden, hoewel via een perscommuniqué in 1979 wel getracht werd een debat uit te lokken in de Federale Kamer over de juridische status van gehuwde vrouwen die buitenshuis werken. Op formulieren van de RVA dienden deze vrouwen de achternaam van de echtgenoot te noteren, terwijl ze wettig gezien hun meisjesnaam behielden, ook na het huwelijk. Het meest van de tijd nam RoSa echter deel aan

⁷⁵ VAN MECHELEN, (R.). Op. cit. p. 148.

⁷⁶ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Chris Zwaenepoel aan UIA Departement didactiek en kritiek*. Brussel, 06/01/1989.

⁷⁷ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Chris Zwaenepoel aan het kabinet van Miet Smet*. Brussel, 10/05/1996.

⁷⁸ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Contract voor afsluiten patroenschap tussen BTK Project Rechten van Scholieren en Renée Van Mechelen ten behoeve van RoSa*. Brussel, 06/05/1981.

bestaande activiteiten en projecten, terwijl eigen initiatieven gelanceerd werden rond mijlpalen in de werking en levensgeschiedenis van het documentatiecentrum.⁷⁹

4.1. Systematisch documentatie verzamelen

In de eerste jaren na de stichting van RoSa vzw focuste Van Mechelen op het verzamelen en ontsluiten van informatie. Hiertoe werd het project “*Schatten op Zolder*” opgezet. Via advertenties in de pers en affiches spoorden de RoSa-medewerkers particulieren aan hun huizen te doorzoeken op relevant materiaal, dat in het documentatiecentrum zou kunnen worden ondergebracht.⁸⁰ In het documentatiecentrum hielden de medewerkers zich in de jaren 1978-1979 vooral bezig met het informeren van de bezoekers over alles wat verband hield met feminisme, de vrouwen- en mannenbeweging en sekserollen. Het ontsluiten van deze informatie werd sinds 1990 vergemakkelijkt dankzij RoSa’s medewerking aan het Thesaurusproject (cf. Werking).

Om voldoende achtergrondkennis te vergaren, bestaande expertise uit te diepen en bezoekers op een afdoende manier van dienst te kunnen zijn, namen RoSa-medewerkers geregeld deel aan studiedagen en colloquia. Voorbeelden hiervan zijn het Colloquium: “*Onderhoudsplicht bij echtscheiding*”, georganiseerd door de Universiteit van Antwerpen op 31 januari 1990, het Colloquium: “*Het kostwinnersmodel voorbij? Naar een nieuw basismodel voor de arbeidsverdeling van gezinnen*” op 20 februari 1997 en de Studiedag: “*Eerste Gelijke Kansenrapport*” op 19 november 1999 aan de Katholieke Universiteit van Leuven. RoSa initieerde ook zelf studiedagen, zoals op 26 november 1979 de Studiedag over “*Co-educatie als middel om de gelijke kansen tussen mannen en vrouwen te bevorderen*”. Deze activiteit werd georganiseerd in samenwerking met de commissie Vrouwenarbeid en het ministerie van Nationale Opvoeding.⁸¹

Onder de titel “*Systematisch documentatie verzamelen*” organiseerde RoSa vormingen voor studenten uit het hoger middelbaar en hoger onderwijs. RoSa-medewerkers leerden de studenten kritisch en creatief omspringen met gevonden informatie, gericht zoeken op relevante termen voor hun onderzoek en zich bewust worden van de gelijke kansenproblematiek. Daarnaast werden

⁷⁹ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Vragenlijst Vrouweninitiatieven*. Nationale Vrouwenraad vzw, Brussel, 14/05/1993.

⁸⁰ Interview van Jolien Dekoninck met Chris Zwaenepoel op 19/02/2016, te Brussel.

⁸¹ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Katrien Caron aan RoSa*. Leuven, 15/12/1999; Idem, *Brief van Miet Smet aan Renée Van Mechelen*. Brussel, 24/02/1984; Idem, *Brief van Professor Van Houtte, departement Sociologie en Sociaal Beleid UFSIA aan RoSa*. Antwerpen, 07/03/1991; Idem, *Brief van Walter Van Dongen en Professor Cliquet aan RoSa*. Brussel, 12/02/1997.

workshops aangeboden over hoe een documentatiecentrum op te richten en beheren. Deze richtten zich eerder op professionelen dan studenten.⁸²

Ook inhoudelijke vormingen entten zich op het thema documentatie en informatie voor, over en door vrouwen. Op 12 april 1996 organiseerde RoSa, in samenwerking met het Vlaams ministerie van Brusselse Aangelegenheden en Gelijke Kansenbeleid, Vrouwenstudies vzw Ploeg van de Universiteit van Nijmegen en de Vrije Universiteit Brussel, een studiedag getiteld "*Internet en Vrouweninformatie*". Het gebruik van internet om vrouweninformatie op te zoeken en vrouwenstudies te ondersteunen stond op deze dag centraal. De studiedag ging door in de gebouwen van de VUB. In de voormiddag werden, na een ontvangst met koffie en verwelcoming door RoSa-medewerksters Relinde Raeymaekers en Leen D'Hondt, theoretische toelichtingen gegeven door taalkundige en journaliste Marleen Wynants en professor Magda Michielsens van de Universiteit Nijmegen. Daarna kwam Jo Caudron aan het woord, directeur van *The Reference*, en beantwoordden de drie sprekers vragen uit de zaal. In de namiddag konden de deelnemers onder begeleiding van professor Michielsens, Steven Roels en Jan Belgrado de theorie omzetten naar de praktijk door te surfen op het internet. Er waren workshops over e-mail, online discussiegroepen, digitale zoekinstrumenten en het *world wide web*.⁸³

4.2. Jaarlijkse evenementen

Elk jaar nam RoSa deel aan de Nationale Vrouwendag op 11 november en de Week van de Vrouw rond Internationale Vrouwendag op 8 maart.⁸⁴ Naar aanleiding hiervan werden brochures gepubliceerd om RoSa naambekendheid te laten verwerven bij een breder publiek. Daarnaast werd ingepikt op de thema's van de verschillende Vrouwendagen en op de eigen evolutie van het documentatiecentrum. Op de Vrouwendag van 11 november 1991 werden twee RoSa-infostands opgesteld. De bemande stand toonde een maquette van het documentatiecentrum, vergezeld van een begeleidende tekst. Daarnaast was er informatie beschikbaar over de afgelopen 19 Vrouwendagen, via inkijkboeken en -kaften samengesteld uit RoSa's eigen collectie. Op 5 september 1991 had Renée Van Mechelen reeds een persconferentie gegeven, waarin de activiteiten van de komende Vrouwendag werden bekendgemaakt en de voorbije geëvalueerd. Er werden video's

⁸² RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Faxbericht van Chris Zwaenepoel aan Christel Op De Beeck*. Brussel, 14/12/1993.

⁸³ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, map Berichtgeving over RoSa. *Flyer met programma en inschrijvingsformulier voor de studiedag*. RoSa vzw/documentatiecentrum, Schaarbeek, 1996; 'Buitenlands nieuws: Studiedag internet', in: *Vakblad Vrouweninformatie*, nr. 1. S.l., 1996, p. 6.

⁸⁴ In 1988 werd als enige keer niet deelgenomen aan deze activiteiten, als gevolg van een gebrek aan tijd, medewerkers en financiële middelen die waren afgevoerd naar de organisatie van de festiviteiten rond het tienjarige bestaan van RoSa.

afgespeeld van de BRT, relevant voor vrouwen en het aanpakken van de genderrollenproblematiek. De programma's werden toegelicht in een brochure en Paula Semer (radio- en televisiepersoonlijkheid bij BRT) kwam een uur lang de afspeellijst toelichten, nadat zijzelf kort was ingeleid door Renée Van Mechelen. Ook de tweede, onbemande stand, toonde een overzicht van de BRT-programma's. Verder werden contactgegevens verzameld voor de geplande adressengids toegespitst op de provincie West-Vlaanderen. Tenslotte was er een introductie tot het werken met de digitale catalogus van de RoSa-bibliotheek. Speciaal ter ere van deze Vrouwendag werd een RoSa-bladwijzer uitgegeven.⁸⁵ De RoSa-stand voor de nationale Vrouwendag van 11 november 1994 was volledig opgebouwd rond *Uitgelezen*, RoSa's eigen tijdschrift dat het jaar nadien voor het eerst zou verschijnen (cf. Publicaties). Via speciale aanbiedingen hoopten de medewerkers zoveel mogelijk abonnementen op het tijdschrift te verkopen. De adresgidsen en een selectie uit populaire aanwinstlijsten werden ter inzage aangeboden.⁸⁶

Naast de Vrouwendagen, nam RoSa ook elk jaar deel aan de Alternatieve Boekenbeurs te Antwerpen. Hier werden eigen publicaties als de *Knipselkranten* en *Wegwijzers* verkocht (cf. Publicaties).⁸⁷ Verder stapte RoSa mee in het Cd-romproject van de Vlaamse Bibliotheekcentrale, dat de bibliografische gegevens van de collectie van 23 documentatiecentra in Vlaanderen in beeld bracht. Ook aan de updates van deze Cd-rom verleende RoSa haar medewerking. Tenslotte was RoSa aanwezig op een aantal evenementen voor een specifiek doelpubliek, zoals "*Single*", de Vlaamse informatiebeurs voor alleenstaanden en de "*Informatiedag Gelijke Kansen in de Praktijk*" op 15 januari 1997.⁸⁸

4.3. De verhuis van 1985

Op verschillende activiteiten grepen RoSa-medewerkers de gelegenheid de Vlaamse overheid attent te maken op de gebrekkige middelen die ter hare beschikking stonden. De gedwongen verhuis van 1985, als gevolg van de renovatie van ontmoetingscentrum Ten Weyngaert in Vorst, verhitte echter de gemoederen. Er werden verschillende telefoontjes gepleegd, brieven geschreven en eigen berichtgeving verspreid onder de contactpersonen en media. De bedoeling was toenmalig minister

⁸⁵ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, map info-briefjes intern WO. *Verslag werkoverleg 26/07/1991*; Idem, *Verslag werkoverleg 29/08/1991*; Idem, *Verslag werkoverleg 25/10/1991*; Idem, *Verslag werkoverleg 22/11/1991*; 'Paula Sémer, een straffe madam van 90 jaar', in: *De Redactie*. Online geraadpleegd via <<http://deredactie.be>> op 23/03/2016.

⁸⁶ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, map *Uitgelezen*. *Verslag vergadering RoSa-publicatie/Vrouwendag*. Brussel, 03/10/1994.

⁸⁷ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief Renée Van Mechelen aan Oxfam Wereldwinkel*. Brussel, 01/07/1982.

⁸⁸ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Chris Zwaenepoel aan Single*. Brussel, 29/08/1996; Idem, *Brief van Ann Tavernier aan RoSa*. Brussel, 23/01/1997.

van Cultuur Poma attent te maken op het voldongen feit waar RoSa voor werd geplaatst en dat haar werking hypothekeerde. Er werd opgeroepen klachten te sturen naar het ministerie en kabinet van Poma. Daarnaast werd om steun en oplossingen gevraagd. De sensibilisering haakte in bij de Vervlaamsing van de Brusselse rand, waardoor feminisme en taalpolitiek aan elkaar werden gekoppeld.⁸⁹

4.4. Pilootprojecten Brugge en Hasselt

Tijdens de viering van RoSa's tienjarige bestaan werd bekendgemaakt dat het documentatiecentrum de oprichting van bijkantoren in Brugge en Hasselt plande. De werking zou volledig op dezelfde manier verlopen als in het moederkantoor in Brussel, met dit verschil dat ontlending van boeken in de bijkantoren meteen mogelijk zou zijn door aansluiting op het computernetwerk en gebruik van telefax. Deze kantoren zouden vanaf 11 november 1993 één dag per week open zijn voor bezoekers. Er zouden lokale en bij uitbreiding provinciale netwerken worden opgezet met scholen, projectwerking, vrouwenorganisaties en emancipatorische initiatieven. Er werd voor Brugge en Hasselt gekozen, omdat het documentatiecentrum te Brussel vanuit deze plaatsen het moeilijkst bereikbaar was. De lokale initiatieven rond genderbewustzijn en vrouwenemancipatie zorgden voor een gunstig klimaat. RoSa vzw kreeg echter slechts beperkte extra middelen van de overheid en lobby voor mogelijk alternatieve financieringskanalen ving bot. Uiteindelijk besliste de Raad van Bestuur de decentralisatie van RoSa's werking stop te zetten.⁹⁰

4.5. Emancipatie en sensibilisering via televisie

Nieuwe media werden door RoSa aangegrepen om naambekendheid te verwerven en de collectie van het documentatiecentrum te versterken. De medewerkers onderhielden nauwe contacten met de pers. Niet alleen was de inhoudelijke focus van de informatievragen die RoSa ontving een graadmeter voor maatschappelijk actuele onderwerpen, ook de massamedia bracht een kijk op de wereld en liet er tegelijk een nieuwe wind in waaien. De door Emiel Goelen gepresenteerde Steek-er-Wat-van-Op-Show was hier als één van de enige niet op ontspanning gerichte televisieprogramma's uiterst geschikt voor. Deze talkshow probeerde de kijkers te onderrichten in nieuwe thema's die recent het taboe hadden afgeworpen. Net als RoSa-initiatiefneemster Renée Van Mechelen waren de bedenkers van het programma de mening toegedaan dat een goed geïnformeerde burger kritisch en (zelf)reflexief in de wereld staat en kennis de mens versterkt in zijn maatschappelijk functioneren –

⁸⁹ Interview van Jolien Dekoninck met Chris Zwaenepoel op 19/02/2016, te Brussel.

⁹⁰ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, map Pilootproject Brugge; Interview van Jolien Dekoninck met Chris Zwaenepoel op 19/02/2016, te Brussel.

bottom up eerder dan *top down*. Op 26 februari 1989 ontving Goelen Renée Van Mechelen, Julie Standaert (o.a. Vrouw en Maatschappij en PAG), Chris Van Hoof, Lieve Desmet, Yvonne Cunha (eerste vrouwelijke pilote van een Boeing) en Martine De Mey in de gebouwen van BRT TV1 om voor de camera te komen spreken over de positie van de vrouw in de hedendaagse maatschappij, hun eigen werk- en persoonlijke ervaringen en toekomstige projecten.⁹¹

Sinds 12 juni 1996 bereikte RoSa nog via een ander kanaal de Vlaamse televisiekijkers. Met financiële steun en goedkeuring van het ministerie voor Brusselse Aangelegenheden en Gelijke Kansenbeleid kregen de RoSa-medewerkers twee zelf in te vullen teletekstpagina's ter beschikking. Via de VRT-zender was één pagina beschikbaar als vrouwenagenda. Hierop verschenen aankondigingen van evenementen, cursussen, vormingen en dergelijke meer die relevant konden zijn voor vrouwen en hun emancipatie. De tweede pagina was via hetzelfde kanaal beschikbaar en gaf dagelijks relevante informatie over vrouwen in de brede betekenis van het woord. Deze pagina loopt vandaag door in het Vrouwennieuws op de RoSa-website en via de nieuwsbrief.⁹²

4.6. Feministische ontmoetingen

Op 24 januari, 21 februari en 21 maart 1990 werden op initiatief van RoSa woensdagnamiddagbijeenkomsten gehouden in de bar van de Ancienne Belgique te Brussel, rond het thema "*20 jaar feminisme*". De bijeenkomsten werden in de vorm van panelgesprekken gegoten en beoogden vanuit de evaluatie van de afgelopen twintig jaar feministische strijd aanbevelingen te doen voor de toekomstige visie en werking van de vrouwenbeweging. De belangrijkste onderwerpen uit de Tweede Golf kwamen aan bod, zoals abortus, gelijk loon voor gelijk werk, gelijkheid binnen het huwelijk, gelijke toegang tot politieke macht en arbeidsmarkt. De bijeenkomsten waren vrij toegankelijk voor publiek en gericht op opkrikken van de bewustwording rond genderrollen en vrouwenissues. Tegelijk verwierf RoSa documentatiecentrum naambekendheid onder de diverse aanwezigen. Vooraanstaande vrouwen uit het begin van de tweede emancipatiebeweging werden uitgenodigd voor de panels, waaronder: Rika De Backer (CVP), Ida Dequeecker (Schoppenvrouw, medestichtster Dolle Mina in Vlaanderen en SAP), Rita Mulier (VOK), Hilda Uytterhoeven (gemeentepolitiek, oprichtster PAG), Marijke Van Hemeldonck (SP), Ireen Daenen (vormingsmedewerker), Lea Martel (directeur BRT), Miet Smet, Cecile Rapol (Vrouwenhuis

⁹¹ VAN GARDEREN, (F.). 'Captain Pussy: van pr-stunt tot pionier', in: *De Morgen*. S.l., 28/01/2014; 'De Steek er wat van Op show', in: *De Canvasdigitheek*. Online geraadpleegd via <<https://tjaar89.wordpress.com>> op 23/03/2016; 'Julie Standaert', in: *Vrouwenkracht is vredesmacht*. Online geraadpleegd via <<http://vrouwenkracht.net>> op 23/03/2016.

⁹² LUYTEN, (M.). 'RoSa in beeld', in: *VCVO Nieuwsbrief*, nr. 2. S.l., februari 1998, p. 6-7; 'RoSa's vrouwennieuws', in: *RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender*. Online geraadpleegd via <www.rosadoc.be> op 24/03/2016.

Roeselaere), Tilly Stuckens, Lily Boeykens, Chantal De Smet, Sara Masselang (ACV), Hilde Masul, Paula Semer en als moderator Marleen Bergen (BRT radio). De conclusie van de bijeenkomsten was dat geleidelijk aan een nieuwe emancipatiegolf zou moeten ontrollen, één die zich zowel op mannen als vrouwen richtte en de complementariteit van beide seksen in zowel de publieke als private sfeer benadrukte. In het najaar van 1991 werd een nieuwe reeks ontmoetingen georganiseerd, dit keer rond het thema “Zusterschap”.⁹³

4.7. Vrouwenboekenmaand

Vrijdag 12 februari 1993 werd met de studiedag “Vrouw-en-Informatie” te Brussel de Vrouwenboekenmaand geopend. Na een ontvangst met koffie door de organisatoren, gaven de RoSa- en PLOB-medewerkers een welkomstspeech en toelichting bij de opzet van de Vrouwenboekenmaand en gaf de hoofdbibliothecaris van de Hoofdstedelijke Bibliotheek en Centrale Openbare Bibliotheek van de Vlaamse Gemeenschapscommissie, Relinde Raeymaekers, een algemene inleiding op het thema Vrouwen en Informatie. Daarna leidde Marleen Bergen een panelgesprek met Vicky Claeys (stafmedewerker Federatie van Centra voor Geboorteregeling en Seksuele Opvoeding), Christine De Schepper (assistent-dienstleider Centrale Openbare Bibliotheek Brugge), Jon Goubin (stafmedewerker Vlaams Centrum voor Volksontwikkeling), Magda Michielsens (docente Vrouwenstudies Katholieke Universiteit Nijmegen), Kris Vervoort (leerkracht Nederlands-Engels, ASO Jette) in goede banen. Na de middagpauze, tijdens dewelke een persconferentie werd gehouden en het Vrouwenboekenmaand-geschenk voorgesteld, werd een lezing gegeven door Carole Spedding (*The Women’s Press* en lid van de adviesraad Internationale Feministische Boekenbeurs) over de plaats van vrouwelijke feministische boeken op de internationale boekenmarkt. De koffiepauze in de namiddag ging een lezing door Marieke Kramer (IIAV) over de Vrouwenthesaurus vooraf. Tenslotte spraken de organisatoren van de Vrouwenboekenmaand een slot- en dankwoordje.⁹⁴ Naar aanleiding van dit evenement werd een gids gepubliceerd, die een uitgebreide bibliografische lijst van boeken, brochures en grijs materiaal over de actuele maatschappelijke positie van de vrouw bevat. De gids was vooral bedoeld als hulpmiddel voor Openbare Bibliotheken, om hun collectie gericht aan te vullen met lectuur voor en over vrouwen. De studiedag richtte zich dan ook primair op mensen werkzaam in Openbare Bibliotheken, school- en

⁹³ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, map Berichtgeving over RoSa; Intern archief RoSa, map Info-briefjes intern WO. *Verslag werkoverleg 22/11/1991*; Interview van Jolien Dekoninck met Chris Zwaenepoel op 19/02/2016, te Brussel; DE BLOCK, (G.). ‘Tweede feministische golf’, in: *S-Magazine*. S.l., maart 1990, p. 27.

⁹⁴ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, map Vrouwenboekenweek. *Programma studiedag vrouw en informatie*. Brussel, 12/02/1993.

bedrijfsbibliotheken, gespecialiseerde documentatie- en hulpverleningscentra, studiediensten van vormings- en vrouwenorganisaties en gemeentelijke ambtenaren bevoegd voor positieve actie.⁹⁵

Ook de Vrouwenboekenmaand zelf was opgebouwd rond het thema Vrouw en Informatie, met als specifieke focus de toegankelijkheid van materiaal voor geïnteresseerden. Via dit initiatief wilde RoSa bibliotheken stimuleren om meer werken van, over en door vrouwen aan te kopen. Lezers werden daarbij gestimuleerd meer boeken te lezen en/of schrijven die traditionele genderrollenpatronen kritisch bevragen en trachten te doorbreken. Bibliotheekbezoekers waren hoofdzakelijk van het vrouwelijke geslacht, dus kwantitatieve en kwalitatieve representatie waren zeker op hun plaats. De werking van het bibliotheekwezen zou versterkt worden wanneer beter tegemoet zou worden gekomen aan de noden van de lezers-bezoekers.⁹⁶ Tot 8 maart 1993 sloegen RoSa, Pluralistische Organisatie voor Bibliotheekgebruik (PLOB) en 6 Openbare Bibliotheken de handen in elkaar om talrijke activiteiten te organiseren rond het thema. In Brugge werd gefocust op informatie over *“Vrouwen en Ambitie”*. Er was ook een interview met de Engelstalige schrijfster Jenny Diski. Diski ging eveneens spreken in Gent, waar naast een interview met haar de plaatselijke vrouwenorganisaties hun werking voorstelden in een tentoonstelling. Ook RoSa en PLOB waren met infostands vertegenwoordigd in de verschillende bibliotheken. In Turnhout, Lier en Geel liepen tentoonstellingen over vrouwelijke stripauteurs, werden lezingen gegeven over vrouwen in/en (jeugd)literatuur en de eigen collectie in de kijker geplaatst. In de Openbare Bibliotheek van Brussel vond een panelgesprek plaats over vrouwentijdschriften, met vertegenwoordigers van *Libelle*, *Elga*, *Schoppenvrouw*, *Opzij-Vlaanderen*, Kristelijke Arbeidersvrouwen en Socialistische Vrouwen Vereniging. Tenslotte werden in alle deelnemende bibliotheken video's getoond van het Staatssecretariaat voor Gelijke Kansen. Deze informeerden bezoekers over contemporaine initiatieven voor gendergelijkheid, emancipatiebeleid, gelijke kansen en positieve actie.⁹⁷

De bedoeling was aan elke bezoeker en medewerker een Vrouwenboekenmaand-geschenk te geven, namelijk een uitgave van interviews die Annemie Van Winckel had afgenomen van Vlaamse, vrouwelijke auteurs. De vragen spitsten zich vooral toe op hun persoonlijke carrière als schrijfster: *“Wie waren uw literaire roergangers en welk boek had het meeste invloed op uw schrijversloopbaan?”* *“Wat verstaat u onder vrouwenboek/vrouwenliteratuur?”* *“Hoe staat u er tegenover?”* *“Wat is de benadering van de pers ten aanzien van vrouwelijke auteurs?”* Een gebrek

⁹⁵ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, map Vrouwenboekenweek. *Brief van Chris Zwaenepoel aan mevrouw Demeester*. Brussel, 08/12/1992.

⁹⁶ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, map Vrouwenboekenweek. *Brief van Chris Zwaenepoel aan Miet Smet*. Brussel, 27/11/1992.

⁹⁷ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, map Info-briefjes intern WO. *Verslag evaluatie vrouwenboekenmaand vergadering 30 maart 1993*; Intern archief RoSa, map Vrouwenboekenweek. *Brief van Chris Zwaenepoel aan mevrouw Raskin*. Brussel, 06/10/1992.

aan financiële middelen stelde de uitgave van deze bundel echter uit tot na de afloop van het event.⁹⁸

4.8. Cherchez la femme

Op 3 september 1999 werd om 14 uur "*Cherchez la femme. Een wandeling door de geschiedenis van de vrouw in Brussel*" officieel ingestapt. Dit was een initiatief van RoSa en Culturama, ter ere van de twintigste verjaardag van het documentatiecentrum (cf. Publicaties en Mijlpalen in RoSa's levensgeschiedenis). De wandeling vertrok aan de Kleine Zavel te Brussel, in aanwezigheid van Vlaams minister voor Nederlandse Cultuur en Gelijke Kansen Brigitte Grouwels. In het spoor van (buiten)gewone vrouwen uit België en omstreken verkende de wandeling het centrum van Brussel. Voor aanvang werd de gelijknamige gids voorgesteld, die individuele stadsbezoekers en groepen doorheen de wandeling loodste. Na de instapwandeling op 3 september, konden ook RoSa-medewerkers als begeleider van de wandeling worden ingehuurd.⁹⁹

⁹⁸ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, map Berichtgeving over RoSa; *PLOB-nieuws*, jg. 9, nr. 34. S.l., mei 1992, s.p.

⁹⁹ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Advertentie voor de wandeling verstuurd naar de Vlaamse en Brusselse media*.

5. Publicaties

RoSa documentatiecentrum verzamelde en ontsloot niet alleen informatie over vrouwenemancipatie, genderrollen en feminisme, maar gaf zelf ook een aantal publicaties uit. Toen het documentatiecentrum in 1980 slechts twee jaar oud was, had RoSa vzw al negen verschillende genres van uitgaves op haar naam staan. Naast een lijst van tijdschriften en kranten die in het documentatiecentrum ter inzage beschikbaar waren, affiches, folders, bladwijzers, een selectie uit het Nederlandstalige boekenbezit en jaarlijkse adressengidsen met contactgegevens van vrouwenhuizen en –bewegingen in Vlaanderen, werden volgende publicaties ad hoc of per gelegenheid uitgegeven.¹⁰⁰

5.1. Knipselkranten

De eerste publicatie van RoSa's eigen hand waren de *Knipselkranten*. Dit waren ad hoc verzamelingen van krantenartikelen, tijdschriftartikels en selecties uit grijs materiaal handelend over een bepaald thema. Ze werden samengesteld op basis van RoSa's eigen collectie en aangevuld met wat in andere bibliotheken en buitenlandse media te vinden was over dat specifieke onderwerp. *Knipselkranten* over bredere thema's werden op onregelmatige basis uitgegeven, terwijl specifieke *Knipselkranten* volgden op, voorafgingen aan of parallel werden verspreid met bepaalde evenementen.¹⁰¹ Zo verscheen naar aanleiding van de nationale Vrouwendag op 11 november 1981 een *Knipselkrant* waarin de verslagen van en mediaberichtgeving over de voorbije negen Vrouwendagen waren gebundeld.¹⁰² In 1995 werd ter gelegenheid van de VN Vrouwenconferentie in Beijing de *Peking Knipselkrant* uitgegeven.¹⁰³ De eerste *Knipselkrant* verscheen in de zomer van 1979 en bundelde de mediaberichtgeving van 1 januari tot 30 juni van dat jaar.¹⁰⁴

5.2. Aanwinstlijsten

De lancering van de *Knipselkranten* het jaar na de opening van RoSa documentatiecentrum ging gepaard met de viermaandelijke publicatie van *Aanwinstlijsten*. Hierin werden de recentste aankopen van het documentatiecentrum bibliografisch weergegeven. De focus lag op monografieën,

¹⁰⁰ SCHOUWAERTS, (K.). Op. cit. p. 46.

¹⁰¹ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Els Schuurmans aan Urbaan De Becker*. Brussel, 23/11/1995; Idem, *Brief van Renée Van Mechelen aan I.D.C.* Brussel, 12/08/1987.

¹⁰² 'RoSa knipselkrant over de vrouwendagen', in: *Stem der vrouw*. S.l., november/december 1981, p. 7.

¹⁰³ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Chris Zwaenepoel aan Urbaan De Becker*. Brussel, 13/11/1995.

¹⁰⁴ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief aan Charles Engels*. Vorst, 05/10/1979.

maar ook nieuwe tijdschriften vonden in de beginjaren hun weg naar de *Aanwinstlijsten*. Door een gebrek aan medewerkers en financiële middelen, werd de trend van viermaandelijks uitgave stopgezet en ging men over tot ad hoc publicatie. In 1981 kwam het zelfs tot een volledige stopzetting van de uitgave, tot de lijsten werden heropgevestigd in *Uitgelezen* (cf. infra). Het blazen van nieuw leven in de *Aanwinstlijsten* begon in de eerste week van april 1995 met de publicatie van *Materiaaloverzicht: opvoeding – onderwijs – vorming*, een ongeveer 600 titels tellende geannoteerde inventaris van de in het RoSa documentatiecentrum beschikbare informatie over gender in educatie en pedagogie.¹⁰⁵

5.3. Wegwijzers

Naast de *Aanwinstlijsten*, kende RoSa een tweede startersuitgave, namelijk de *Wegwijzers*. Dit waren korte, op onregelmatige tijdstippen verschijnende, informatieve brochures die een inleiding boden op onderwerpen verband houdend met genderrollen en de positie van de vrouw in de contemporaine samenleving. Elke *Wegwijzer* bevatte uitgebreide statistische gegevens en sloot af met een beknopte bibliografie voor geïnteresseerde lezers die zich verder in het aangesneden onderwerp wilden verdiepen. De *Wegwijzers* vormden dan ook enkel een aanzet tot studie, geen exhaustief onderzoek met pasklare antwoorden. Ze focusten op specifieke onderwerpen of bredere thema's die verband hielden met de Belgische situatie rond de genderrollenproblematiek. Toch refereerden vele van de aangeboorde onderwerpen aan de strijdpunten van de Tweede Feministische Golf binnen de mondiale context. Zo verschenen *Wegwijzers* over:

- ✓ Vrouw en arbeid.
- ✓ Vrouw en onderwijs.
- ✓ Vrouwen en gemeentepolitiek.
- ✓ Vrouwenmishandeling.
- ✓ Ongehuwde moeders en natuurlijke kinderen.
- ✓ Vrouw en werkloosheid.
- ✓ Emancipatiebeleid.
- ✓ Deeltijdse arbeid.
- ✓ Huishoudelijk werk.
- ✓ Vrouw en criminaliteit.

¹⁰⁵ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Chris Zwaenepoel aan K. Roels*. Brussel, 14/03/1995; Idem, *Brief van Chris Zwaenepoel aan Reina Ascherman*. Brussel, 18/05/1995; Idem, *Brief van Renée Van Mechelen aan Nationaal centrum van het I.S.D.S.* Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel, 17/03/1982; SCHOUWAERTS, (K.). Op. cit. p. 46.

- ✓ Kinderopvang.
- ✓ Vrouw en gezondheidszorg.
- ✓ Sekserollen in de opvoeding.
- ✓ Huwelijkswetgeving.
- ✓ Mannenemancipatie.
- ✓ Seksisme in taalgebruik.¹⁰⁶

Inleidingen tot specifieke thema's, die tot voor kort nog taboe waren in de samenleving, werden in de *Wegwijzers* aangevuld met uitgebreide referentielijsten van wat over dat thema in het RoSa documentatiecentrum te vinden was. De bedoeling hiervan was lezers attent te maken op actuele thema's en voldoende informatieve ondersteuning te bieden om misvattingen en stereotype beelden daaromtrent de grond in te boren. Voorbeelden hiervan zijn:

- ✓ Abortus.
- ✓ Lesbische vrouwen.
- ✓ Pornografie.
- ✓ Prostitutie.
- ✓ Incest.
- ✓ Geboorteplanning.¹⁰⁷

De publicatie van de *Wegwijzers* werd aangekondigd tijdens een persconferentie op 23 oktober 1981, als eerste grote project opgezet door RoSa zelf. De persconferentie en het *Wegwijzers*-project kaderden binnen de viering van het driejarige bestaan van RoSa documentatiecentrum. Het idee rond de *Wegwijzers* ontstond op vraag van de bezoekers van het documentatiecentrum naar startmateriaal en werd ondersteund door de academische boekhandel/uitgeverij Acco-Leuven. De bedoeling was om de *Wegwijzers*, mede door hun educatieve karakter, vooral in scholen en vormingscentra te laten circuleren. Van daaruit hoopten de RoSa-medewerkers dat ze hun weg zouden vinden naar het brede publiek. Via verspreiding van de *Wegwijzers* hoopte RoSa aan te zetten tot discussie en reflectie en zo haar missie om bij te dragen tot het genderbewustzijn in Vlaanderen te ondersteunen.¹⁰⁸ Net als bij de *Aanwinstlijsten* werd de uitgave van de *Wegwijzers* echter vroegtijdig stopgezet, wegens gebrek aan personeel. Het *Wegwijzers*-project was immers in

¹⁰⁶ STEFFENS, (E.). Art. cit.; 'De nieuwe RoSa wegwijzer. Heeft u hem al?', in: *Stem der vrouw*. S.l., november/december 1981, p. 7; 'De RoSa wegwijzer, een nieuw initiatief', in: *S Magazine*. S.l., januari 1982, p. 34; 'Een nieuw initiatief van RoSa. De RoSa Wegwijzer', in: *Stem der vrouw*. S.l., september/oktober 1981, p. 15.

¹⁰⁷ 'Rosa – documentatie', in: *Het Volk*. S.l., 09/05/1988, p. 22; *Contactblad*. S.l., 30/06/1989, s.p.

¹⁰⁸ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Stefaan Van Ryssen aan RoSa documentatiecentrum*. Gent, 20/11/1981; Intern archief RoSa, map *Wegwijzers*; 'RoSa wijst de weg', in: *Sociaal*, jg. 2, nr. 14. S.l., 02/12/1981, p. 12.

handen van twee BTK'ers, wiens contract afliep in 1988.¹⁰⁹ Toen RoSa zich aansloot op het computernetwerk in 1990, werd het project heropgevestigd onder de vorm van *Factsheets*. Ze werden uitgegeven in het Nederlands, Frans en Engels en waren bedoeld voor ambtenaren, eurocraten en medewerkers van socio-culturele organisaties. De inhoudelijke focus verschoof naar de Belgische staatsstructuren en hervormingen en diende de lezers wegwijs te maken in de Belgische politiek binnen een internationale en Europese context. Sinds RoSa toegang kreeg tot het internet in 1995, werden de *Factsheets* systematisch online gepubliceerd.¹¹⁰

5.4. Uitgelezen

In datzelfde jaar 1995 startte RoSa met de driemaandelijke publicatie van *Uitgelezen*. Het eerste nummer van dit eigenste RoSa-tijdschrift – handelend over migrantenvrouwen – werd aangekondigd via een folder die met de briefwisseling en mailing naar de RoSa-contactpersonen werd gecommuniceerd en aan de bezoekers van het documentatiecentrum werd meegegeven.¹¹¹ De *Aanwinstlijsten* en *Wegwijzers* samen brengend, bood *Uitgelezen* uitgebreide referentielijsten gebaseerd op RoSa's eigen collectie. Naast bibliografische verwijzingen, werden ook korte samenvattingen van de werken gepubliceerd, samen met trefwoordlijsten. Er werd vertrokken vanuit een specifiek onderwerp, dat het algemene thema van elke *Uitgelezen* bepaalde. Actuele thema's werden afgewisseld met klassieke onderwerpen:

- ✓ Gender en onderwijs.
- ✓ Gender, diversiteit en gezondheidszorg.
- ✓ Homoseksualiteit.
- ✓ De VN Conferentie van Peking.
- ✓ Vrouwen in de politiek.
- ✓ Feminisme.
- ✓ Media en Gender.¹¹²

De referentielijsten vormden slechts één onderdeel van *Uitgelezen*. Elk themanummer bevatte immers ook een opiniestuk met betrekking tot het specifieke onderwerp. In de "*Onderwijskatern*" werden recente werken met betrekking tot emancipatorische vorming en educatie belicht. De rubriek "*Signalementen*" bood een overzicht van de recent aangekochte Nederlandstalige

¹⁰⁹ DONCKERS, (K.). Art. cit. p. 5-6.

¹¹⁰ Interview van Jolien Dekoninck met Chris Zwaenepoel op 19/02/2016, te Brussel.

¹¹¹ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Chris Zwaenepoel aan Ingrid Francken*. Brussel, 17/11/1994; Intern archief RoSa, map *Uitgelezen*. *Brief van Chris Zwaenepoel*. Brussel, 14/12/1994.

¹¹² RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, map *Uitgelezen*. *Bibliografische lijsten; VOK-Nieuws*, nr. 2. S.I., 1995, s.p.

monografieën voor de RoSa collectie. Dit werd aangevuld met een integrale publicatie van de *Aanwinstlijsten*, met bibliografische verwijzingen naar de werken die RoSa tussen de vorige *Uitgelezen* en de huidige publicatie had verworven en ontsloten.¹¹³ “*Nieuws uit de docu/vrouwenwereld*” deed verslag over een vrouwendocumentatiecentrum elders in de wereld. In deze rubriek werden tevens grote evenementen en congressen over genderrollen en vrouwenemancipatie gesignaleerd. Er werden ook relevante buitenlandse tijdschriften in besproken. Naast de lijst met gratis ontvangen werken van uitgevers, stond in elke *Uitgelezen* een adressenlijst van belangrijke vrouwendocumentatiecentra in Europa. Tenslotte bevatte elk nummer een biografisch en bibliografisch overzicht van een bij het grote publiek minder bekende feministische auteur. *Uitgelezen* werd vooral aangeboden via ruilabonnementen en verspreid via Openbare Bibliotheken, overheidsinstellingen en vrouwenorganisaties. De bedoeling was om via deze publicatie, die jaarlijks op 1 februari, 1 juni en 1 oktober verscheen, de bekendheid van RoSa documentatiecentrum te vergroten. Daarnaast fungeerde *Uitgelezen* als naslagwerk en signaleerde het emancipatorische lessenspakketten met literatuurverwijzingen en theoretische kaders voor onderwijspersoneel.¹¹⁴

5.5. Gelegenheidspublicaties

Tot slot kunnen aan RoSa nog een aantal gelegenheidspublicaties worden toegeschreven. In 1984 werd het *Zakboekje voor de Vrouw* uitgegeven. Deze publicatie werd aan het brede publiek voorgesteld via een genodigde persconferentie en aansluitende receptie. Het *Zakboekje* was een praktische gids die in alfabetische volgorde onderwerpen behandelde die relevant werden geacht voor vrouwen en hun rol en plaats in verhouding tot mannen binnen de contemporaine samenleving.¹¹⁵

Vier jaar later werd ter gelegenheid van het tienjarige bestaan van RoSa documentatiecentrum de brochure *RoSa: noodzaak en vanzelfsprekendheid. Tien jaar RoSa* uitgegeven. Deze titel was symbolisch gekozen, omdat bij de opening van het documentatiecentrum de publieke opinie sceptisch stond tegenover het belang van een bibliotheek en archief dat

¹¹³ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Els Schuurmans aan BVVO* vzw. Brussel, 13/11/1995; Idem, *Brief van Els Schuurmans aan de redactie van Vrouwenraad*. Brussel, 29/07/1996; Idem, *Brief van Inge Arteel aan Lieve De Neve-Peeters*. Brussel, 11/08/1998.

¹¹⁴ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, map *Uitgelezen*. *Brief van Chris Zwaenepoel aan Ella Neirinck*. Brussel, 09/01/1995; Idem, *Verslag vergadering RoSa-publicatie*. Brussel, 30/06/1994; Idem, *Verslag vergadering RoSa-publicatie/Vrouwendag*. Brussel, 03/10/1994.

¹¹⁵ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Chris Zwaenepoel aan Libresso*. Vorst, 12/06/1984; STEFFENS, (E.). Art. cit.

uitsluitend gewijd zou zijn aan vrouwenemancipatie en gender.¹¹⁶ Na tien jaar had RoSa haar belang meer dan eens aangetoond en dit succes mocht gevierd worden. Tijdens de festiviteiten werd de brochure gratis verdeeld onder pers en genodigden, nadien was ze verkrijgbaar in het documentatiecentrum zelf. In deze publicatie werd vooral teruggekeken op de weg die RoSa sinds haar oprichting had afgelegd. Daarnaast werden de huidige medewerkers in de kijker gezet en plannen voor de toekomst uit de doeken gedaan. Hieronder vindt u de integrale inhoudstafel:

- 1) Historiek van RoSa documentatiecentrum.
- 2) Voorstelling van de leden van de Raad van Bestuur en huidig team van medewerkers.
- 3) Overzicht van de in de RoSa bibliotheek beschikbare tijdschriften.
- 4) Bloemlezing uit de schriftelijke informatievragen.
- 5) De betekenis van RoSa voor de vrouwenbeweging in België.
- 6) De noodzaak van automatisering voor de toekomst van RoSa.
- 7) Het belang van audiovisueel materiaal bij de archiefopbouw.
- 8) Een bijdrage omtrent de invloed van de vrouwenbeweging op de wetenschap.
- 9) Toekomstplannen voor RoSa.
- 10) Infrastructuur RoSa.

Het laatste onderdeel van de brochure was een boodschap van Renée Van Mechelen naar de Vlaamse Overheid toe: het voortbestaan van RoSa diende te worden ondersteund en gestimuleerd via tijdige en voldoende financiële injecties en er zou een nieuwe vestigingsplaats voor het documentatiecentrum moeten worden gezocht om de expanderende collectie en werking op te vangen (cf. supra).¹¹⁷

In 1998 werd *Markante Vrouwen* gepubliceerd, een bundel vraaggesprekken met vrouwen in academische en politieke topposities. Zij vertellen over hun levensloop en professionele loopbaan en fungeren, aansluitend op de feministische strijdpunten rond onderwijs en arbeidsmarkt, als rolmodellen.¹¹⁸

Datzelfde jaar werd RoSa documentatiecentrum 20 jaar oud. De viering van deze verjaardag ging gepaard met het via een folder voorstellen van het project "*Cherchez la femme*" (cf. Activiteiten en Projecten). Dit was een wandeling doorheen Brussel, in de voetsporen van de Belgische vrouwengeschiedenis. De wandeling kon gevolgd worden aan de hand van de gids *Cherchez la femme. Een overzicht van de geschiedenis van de vrouw in Brussel*. Deze wandelbrochure werd

¹¹⁶ BRUGGEMAN, (K.). 'RoSa: 1 decennium oud', in: *Nationale vrouwenraad*, nr. 22. Nationale Vrouwenraad vzw, Brussel, 1988, p. 47.

¹¹⁷ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, map 10 jaar RoSa. *Inhoudstafel jubileumbrochure*.

¹¹⁸ *Psyche* 2, jg. 10. Vlaamse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg, Gent, juni 1998, s.p.

uitgegeven in 1999 en was bedoeld voor (school)groepen of individuen die Brussel wilden verkennen aan de hand van het verleden, waarin in tegenstelling tot in de mainstream historiografie de vrouw centraal stond. Dertig verschillende locaties in en rond Brussel werden besproken. Daarnaast exploreerden vijf essays bepaalde aspecten van de Brusselse vrouwengeschiedenis meer diepgaand. De opzet van het project was wijzen op de belangrijke rol die vrouwen zowel collectief als individueel hebben vervuld doorheen de geschiedenis. Hiermee werd ingegaan tegen de traditionele geschiedkundige publicaties, waarin vrouwen meestal onzichtbaar zijn. Verder verwierf RoSa documentatiecentrum via deze publicatie naambekendheid bij een ruimer publiek. Het grote succes van de wandeling leidde tot een Engelse vertaling van de gids, specifiek bedoeld voor buitenlandse studenten en eurocraten.

Tenslotte werd in 1999 de brochure *Vrouwendocumentatie in België* uitgegeven. Hierin werden de verwezenlijkingen inzake ontsluiting van vrouweninformatie voor België opgesomd sinds de oprichting van RoSa documentatiecentrum.¹¹⁹

¹¹⁹ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Chris Zwaenepoel aan Vrouwenbibliotheek Utrecht*. Brussel, 02/09/1999; Idem, *Brief van Karen Geurts aan mevrouw Van Winckel*. Brussel, 09/09/1999.

6. Mijlpalen in RoSa's levensgeschiedenis

6.1. Opening van het documentatiecentrum (1978)

Donderdagavond 26 oktober 1978 om 20 uur gingen de deuren van RoSa documentatiecentrum officieel open. Dit gebeurde exact een jaar na de oprichting van RoSa vzw op initiatief van Renée Van Mechelen, te Brussel op 26 oktober 1977. De opening van het documentatiecentrum ging gepaard met allerlei feestelijke activiteiten. Na speeches van Renée Van Mechelen, vertegenwoordiger van het ministerie van Nederlandse Cultuur Albrechts en minister van Nederlandse Cultuur Rika De Backer-Van Ocken, volgde een persconferentie op uitnodiging. De avond sloot af met een optreden van cabaretgroep Transparant en een receptie.¹²⁰

6.2. RoSa één jaar later (1979)

Op 3 november 1979 ontvingen Renée Van Mechelen en Chris Zwaenepoel de pers in het RoSa documentatiecentrum. Haar éénjarige bestaan werd gevierd met taart en een informeel gesprek met een aantal journalisten. De werking van het afgelopen jaar werd geëvalueerd en toekomstplannen werden uit de doeken gedaan. In de toekomst hoopten de RoSa-medewerkers een register aan te leggen van frequente informatievragen, eigen activiteiten op te zetten en groepen warm te maken voor een bezoek aan het documentatiecentrum.¹²¹

6.3. Drie jaar RoSa documentatiecentrum (1981)

Twee jaar later, op 23 oktober 1981, werd inderdaad het eerste eigen project van RoSa bekendgemaakt, namelijk de *Wegwijzers* (cf. Publicaties). Dit gebeurde op een persconferentie, gevolgd door een receptie, naar aanleiding van RoSa's driejarige bestaan. Op de persconferentie werd de huidige werking doorgelicht en nieuwe toekomstplannen onthuld. Als eerste stond het uitwerken van een doorverwijssysteem op de agenda. De collectie die zich in het RoSa documentatiecentrum bevond was immers niet beschikbaar voor ontlening, waardoor het nuttig zou zijn op te lijsten wat waar te vinden was in Vlaanderen met betrekking tot feminisme en genderrollen. Daarnaast speelde het idee een audiovisuele collectie aan te leggen. Voor dit laatste project had de BRT zijn medewerking toegezegd en haar radio-teksten over vrouwenemancipatie,

¹²⁰ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van BRT aan Renée Van Mechelen*. S.l., 10/10/1978; Idem, *Brief van Renée Van Mechelen aan Jef Wellens*. Vorst, 05/09/1978; Idem, *Brief van Renée Van Mechelen aan Kunst in Huis*. Vorst, 02/11/1978; Idem, *Brief van Renée Van Mechelen aan Tilly Stuckens*. Vorst, 04/10/1978; 'Uitbundige doop feministisch centrum'; *RoSa tien jaar*. p. 8.

¹²¹ 'Dokumentatiecentrum voor sekserollen. Eén kaarsje voor RoSa', in: *De Standaard*. S.l., 03/11/1979, s.p.

uitgezonden tussen 1945 en 1955, afgestaan. Gebrek aan medewerkers en financiële middelen zorgden er echter voor dat beide voorstellen op de lange baan werden geschoven.¹²²

6.4. Renée Van Mechelen wint de Popelinprijs (1986)

Op 8 december 1986 ontving RoSa-initiatiefneemster Renée Van Mechelen de Popelinprijs. Deze prijs werd elke vijf jaar uitgereikt door de Nationale Vrouwenraad, aan een levende Vlaming die zich heeft onderscheiden in de ondersteuning van de sociale emancipatie van de vrouw. De jury was pluralistisch samengesteld en bestond uit vijf journalisten. De prijs was vernoemd naar Marie Popelin (1846-1913). Na een aantal jaren in het onderwijs te hebben gestaan, ging Popelin rechten studeren aan de Université Libre de Bruxelles. Ze werd de eerste Belgische vrouwelijke doctor in de rechten, maar de toegang tot de balie werd haar geweigerd. Dit voorval zette haar ertoe aan de Ligue belge du droit des femmes (° 1892) en de Nationale Vrouwenraad (° 1905) te stichten. Net als haar naamgeefster, staat de Popelinprijs symbool voor de Belgische strijd voor vrouwenrechten en feministische verdiensten. Het toekennen van deze prijs aan Renée Van Mechelen eerde haar engagement als auteur, feministe en oprichtster van RoSa. Hiermee werd ook het belang van het documentatiecentrum onderstreept voor de Vlaamse vrouwenemancipatiestrijd en een signaal gegeven naar de overheid de financiële ondersteuning van RoSa niet te laten verzwakken.¹²³

6.5. RoSa bestaat tien jaar (1988)

Op 26 oktober 1988 werd RoSa documentatiecentrum tien jaar. Dit werd twee dagen op rij uitgebreid gevierd. Dinsdag 25 oktober 1988 ontvingen de RoSa-medewerkers om 11 uur de pers in het Provinciehuis te Brussel. Renée Van Mechelen sprak een welkomstwoordje en gaf een terugblik op de geschiedenis van RoSa. Daarna werd de betekenis van RoSa voor de vrouwenbeweging in Vlaanderen uitgelegd door één van de RoSa-medewerkers. Vervolgens werd een uiteenzetting gehouden over de invloed van de vrouwenbeweging op de academische wereld en recente ontwikkelingen in de wetenschap. Tenslotte werden de toekomstige projecten van RoSa voorgesteld en konden de journalisten genieten van een receptie. Zo werden samen met de geplande automatisering voor de jaren 1990 volgende projecten uitgedacht, die online zouden worden gerealiseerd: Vrouwennieuws, halfjaarlijkse aanwinstlijsten met volledige bibliografische verwijzing

¹²² 'RoSa wijst de weg', p. 12.

¹²³ 'Emancipatieprijs voor Renée Van Mechelen', in: *De Morgen*. S.l., 04/12/1986, s.p.; 'Popelinprijs voor Renée van Mechelen. "Regeringsbeleid verzwakt positie van vrouwen"', in: *De Standaard*. S.l., 09/12/1986, s.p.; 'Het geheugen: Marie Popelin, eerste Belgische vrouw met diploma rechten', in: *RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender*. Online geraadpleegd via <<http://www.rosadoc.be>> op 21/03/2016.

en abstract, thematische samenvattingen van belangrijke informatie uit binnen- en buitenlandse tijdschriften en een uitleendienst voor de boeken uit de RoSa-collectie.

Woensdagavond 26 oktober 1988 ontving RoSa haar genodigden vanaf 20 uur in de spiegelzaal van trefcentrum de Markten in het centrum van Brussel. Na een welkomstspeech door Renée Van Mechelen, lichtte RoSa-medewerkster Inge Arteel de toekomstplannen voor het documentatiecentrum toe voor breder publiek. De expanderende werking en moeilijke bereikbaarheid van RoSa moesten worden opgevangen door het openen van bijkantoren in Brugge en Hasselt. Daarnaast was de audiovisuele collectie nog steeds niet toegankelijk. Bovendien merkten RoSa-medewerkers dat studenten die de collectie kwamen raadplegen bestaande informatie klakkeloos overnamen en – mede hierdoor – steeds dezelfde onderwerpen aan bod kwamen in het wetenschappelijke onderzoek. Om hiaten in vrouwen- en genderstudies bloot te leggen en toegankelijk te maken voor nieuwe onderzoeksinitiatieven, stelde RoSa het project *“Inventariseren Wetenschappelijk Onderzoek Vrouwenstudies Vlaanderen”* voor, een idee dat reeds speelde sinds 1984. Alle bestaande Vlaamse vrouwenstudies vanaf WOII zouden via dit project worden geïnventariseerd met de nadruk op niet-gepubliceerd materiaal.¹²⁴ Om de Vlaamse bevindingen te kaderen binnen een bredere context, hoopte RoSa een sterker internationaal netwerk uit te bouwen met universiteiten en documentatiecentra van over de hele wereld en zo ook niet-Belgische wetenschappelijke publicaties in haar collectie te kunnen opnemen. Na het bespreken van deze toekomstige doelstellingen, volgde een kort optreden door vrouwelijke violistes en cello-muzikanten. Vervolgens riep Rita Mulier (actief bij onder andere VOK en CVP) telkens twee ploegen van vier bekende Vlaamse vrouwen op het podium voor een korte quiz over de vrouwenbeweging. Deelnemers waren o.a. Lily Boeykens (Nationale Vrouwenraad), Tilly Stuckens (journaliste bij *De Standaard*), Lucie Van Crombrugge (Gents abortuscentrum Kollektief Antikonceptie) en juriste Jo Walgrave. De vragen waaraan deze vrouwen werden onderworpen waren heel breed en humor was niet veraf: *“Weet u waar de naam Dolle mina vandaan komt en waar en wanneer ontstond de beweging?”* *“Welke Belgische vrouw won onlangs een Oscar en waarvoor?”* *“Noem het eerste Europees land dat vrouwenstemrecht verleende?”* *“Hoe groot is Miet Smet en welke kleur ogen heeft ze?”* *“Geef zoveel mogelijk seksistische opmerkingen in één minuut”*, enz. Na de quiz kon men

¹²⁴ RoSa kreeg echter geen bijkomende overheidssubsidies om IWOVV te realiseren. Het project werd ondanks deze tegenslag niet volledig naar de prullenmand verwezen, maar gerecupereerd in de Open Thesisdagen. Één- à tweemaal per jaar werden studenten hoger onderwijs samengebracht in het documentatiecentrum om te wijzen op de hiaten in het toenmalige genderonderzoek. De Open Thesisdagen lopen vandaag door in de online Thesistips op de RoSa-website. Met de stichting van Sophia vzw, Belgisch netwerk voor genderstudies in 1989 maakte staatssecretaris voor Gelijke Kansen Miet Smet IWOVV in feite waar.

‘Thesistips’, in: *RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender*. Online geraadpleegd via <www.rosadoc.be> op 21/03/2016; *Sophia asbl/vzw, Reseau belge des études de genre/Belgisch netwerk voor genderstudies*. Online geraadpleegd via <<http://www.sophia.be>> op 21/03/2016.

genieten van een intermezzo door de eerder genoemde muzikanten en een dansoptreden. Om halfelf werd opnieuw een quiz gehouden, deze keer met alle genodigden. De zaal werd onderverdeeld in tafelploegen van vier personen. Volgende rondes kwamen aan bod: sport, literatuur, film, varia, geschiedenis, roddel, tv en radio, actualiteit, muziek, strips en tekenfilm. De avond sloot af met een nabeschouwing, waarop de publicatie *RoSa tien jaar: 1978-1988* werd voorgesteld (cf. Publicaties). Nadien was er nog een receptie en een optreden door de vrouwelijke violistes en cello-muzikanten.¹²⁵

6.6. RoSa wordt twintig (1998)

Ter ere van haar twintigste verjaardag, op 26 oktober 1998, organiseerde RoSa in de Hoofdstedelijke Openbare Bibliotheek van Brussel een tentoonstelling met werk van de Nederlandse kunstenares Claire Posthumus. Daarnaast werd een selectie uit de collecties van de Hoofdstedelijke Openbare Bibliotheek en RoSa documentatiecentrum tentoongesteld over het thema "*Vrouwen en Kunst*". De tentoonstelling was reeds plechtig geopend op 9 oktober van dat jaar, door Vlaams minister voor Brusselse Aangelegenheden en Gelijke Kansen Brigitte Grouwels. In haar openingspeech kondigde de minister nog andere activiteiten aan die ter ere van RoSa's twintigste verjaardag gepland stonden. Zo zou in de zomer van 1999 een Brusselse Vrouwenwandeling van start gaan, waarvoor de gids *Cherchez la femme* werd uitgegeven (cf. Activiteiten en Projecten en Publicaties).¹²⁶

¹²⁵ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Renée Van Mechelen aan Vrouwengroepen*. Brussel, 06/04/1988; Intern archief RoSa, map 10 jaar RoSa. *Bijlage II: Quizvragen*; Idem, *Stand van zaken viering tienjarig bestaan van RoSa gecommuniceerd aan de leden van de raad van bestuur*; Idem, *Verslag Vergadering Werkgroep 10 jaar RoSa*. Brussel, 11/04/1988; BRUGGEMAN, (K.). Art. cit.; CASIER, (M.). 'Baas in eigen buik', in: *De Wereld Morgen*. S.l., 30/04/2013, s.p.; DONCKERS, (K.). Art. cit. p. 5-6; 'RoSa weet alles over vrouwen. Uniek documentatiecentrum bestaat 5 jaar', in: *Het Belang van Limburg*. S.l., 09/10/1984, s.p.; Interview van Jolien Dekoninck met Chris Zwaenepoel op 19/02/2016, te Brussel; *RoSa tien jaar*. p. 14-16; 'Mulier, Rita', in: *Amazon*e. Online geraadpleegd via <<http://db.amazone.be>> op 21/03/2016; 'Jo Walgrave', in: *Wikipédia, L'encyclopédie libre*. Online geraadpleegd via <<https://fr.wikipedia.org>> op 21/03/2016.

¹²⁶ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Chris Zwaenepoel aan Vrouwenbibliotheek Utrecht*. Brussel, 02/09/1999; Idem, *Brief van Inge Arteel aan Lieve De Neve-Peeters*. Brussel, 11/08/1998; Idem, *Brief van Karen Geurts*. Brussel, 31/03/1999.

7. Internationale context

7.1. Het VN Vrouwenjaar (1975)

In december 1973 contacteerde Lily Boeykens, toenmalig voorzitter van de Internationale Vrouwenraad, verschillende vrouwenbewegingen en feministische organisaties. Haar bedoeling was met hun leden een werkgroep op te richten ter voorbereiding van het VN Vrouwenjaar in 1975. De werkgroep zou zich aan de vooravond van het Internationaal Vrouwenjaar, afgetrapt op de Conferentie van Mexico, bij andere daartoe opgezette initiatieven voegen tijdens het Internationale Vrouwencongres te Brussel. Boeykens had reeds goede contacten met Renée Van Mechelen, die samen met een aantal andere toekomstige RoSa-medewerkers de vergaderingen van de werkgroep frequenteerde. Geïnspireerd door het engagement van Boeykens, de Conferentie in Mexico en het vooruitzicht van het VN Decennium van de Vrouw de komende tien jaar, werkte Van Mechelen haar eigen ideeën en projecten binnen het thema verder uit. De beperkte draagwijdte van het VN Vrouwenjaar binnen de Belgische context stelde teleur en zette Van Mechelen er mede toe aan in 1976 aan te kloppen bij zowel het ministerie van Buitenlandse Zaken als het Vlaams ministerie van Nederlandse Cultuur met het idee een documentatiecentrum op te richten waar alle beschikbare kennis over en voor vrouwen zou worden samengebracht.¹²⁷ Het VN Vrouwenjaar had immers een boom aan publicaties veroorzaakt, maar deze waren slecht op elkaar afgestemd, vonden niet overal evenveel weerklank en verdeelden de internationale vrouwenbeweging eerder over verschillende interpretaties van de inhoud dan vrouwen wereldwijd te verenigen. Omdat er geen zicht was op welke informatie waar en sinds wanneer beschikbaar was, werd veel werk steeds opnieuw gedaan en de vooruitgang van het internationale feminisme gehypothecerd. Tegelijk was de VN Conferentie van 1975 een agendasetter, want genderbewustzijn sijpelde voor het eerst door naar alle lagen van de maatschappij. Het maatschappelijke klimaat was dan ook samen met de politiek rijp om het idee van Van Mechelen op een warm welkom te onthalen.

Toch zullen RoSa vzw en het latere documentatiecentrum zich niet specifiek engageren rond de VN-initiatieven voor vrouwen. Door het pluralistische karakter kon RoSa als instelling geen manifestaties of commissies ondersteunen, hoewel dit voor individuele werknemers vrij stond. Doordat de VN Conferentie van Mexico sterk geïnspireerd was door het werk van de bestaande vrouwenbewegingen, kwamen de strijdpunten van de Tweede Golf wel op de internationale politieke

¹²⁷ Met de oprichting van de Commissie Vrouwenarbeid in 1974, vlak voor de aftrap van het VN Vrouwenjaar, kregen de eisen van de vrouwenbewegingen in België voor het eerst formele politieke erkenning. Iets meer dan tien jaar later, in 1985, zou onder invloed van de Slotconferentie van het VN Vrouwendecennium een staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie worden aangesteld. 'Kwesties: Gelijkekansenbeleid in België'.

agenda te staan, werden ze aan andere belangrijke VN-punten zoals ontwikkelingssamenwerking gekoppeld en terug gecommuniceerd aan de *grass roots* organisaties. Zo kwamen brede thema's als vrouwenmishandeling, seksediscriminatie, analfabetisme en armoede bij kwetsbare groepen ook op de werktafel van RoSa terecht. Rechtstreekse toegang tot de VN-platformen kon RoSa niet bekomen, als gevolg van het strikt formele, federale kader en de vele parallelle informele congressen. Dit zou ook het geval zijn tijdens het VN Decennium voor de Vrouw. Actieve deelname op dit politieke toneel was echter nooit wat Renée Van Mechelen met de oprichting van RoSa beoogde. Haar bedoeling was vooral informatie en expertise te verschaffen aan de deelnemers van de conferenties, via de werking van het documentatiecentrum.¹²⁸

7.2. Het VN Decennium voor de Vrouw (1975-1985)

In 1978, toen RoSa documentatiecentrum net haar deuren opende, riep de VN een speciale zitting bijeen over ontwapening. Dit stond los van het VN Vrouwendecennium, maar maakte via ontwikkelingsbeleid de brug tussen beide domeinen. Het bekostigen van nieuwe wapentechnologie duwde immers mensen structureel in armoede, waarbij vrouwen niet zelden de ergst getroffen groep waren. Belangrijke contactpersonen uit formele en informele vrouwennetwerken werden aangeschreven om deel te nemen. Deze bijeenkomst speelde in op de toenemende wereldpolitieke spanningen binnen de context van de Koude Oorlog. Tussen 1950 en 1990 wisselden periodes van détente en spanning elkaar af. Gedurende het hele VN Vrouwendecennium zou de strijd tegen (kern)wapenhandel en -gebruik een belangrijk internationaal agendapunt zijn. Er werd geëist dat atoomwapens en massavernietigingswapens buiten de wet werden gesteld en ontmanteld door gespecialiseerde eenheden. Een aanzienlijk deel van de nationale defensiebudgetten wou men overhevelen naar human security. België werd aangespoord een leiderspositie in te nemen in het beschermen van mensenrechten en het afzweren van chemische wapentechnologie. Vele vrouwenorganisaties wereldwijd verleenden hun steun aan de anti-kernwapenbeweging en namen deel aan vredesmanifestaties. Niet zelden werd vrouwelijkheid expliciet aan pacifisme gekoppeld – in oppositie tot mannelijke militaire macht – en via deze weg meer ruimte gevraagd voor vrouwen in de politieke besluitvorming. Ook RoSa stond achter deze waarden, maar kon door haar pluralistische karakter formeel geen steun verlenen aan de Ontwapeningscommissie. Wel ijverde het documentatiecentrum voor gendergelijkheid binnen de politieke wereld.¹²⁹

¹²⁸ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Lily Boeykens aan de voorzitters van alle vrouwenverenigingen*. S.l., 21/12/1973; Interview van Jolien Dekoninck met Chris Zwaenepoel op 19/02/2016, te Brussel; 'Tweede golf van feminisme in Vlaanderen'.

¹²⁹ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Overlegcentrum voor de vrede aan RoSa*. Brussel, 26/04/1982;

Het VN Vrouwendecennium zelf bestond uit een aantal beleidsmatige conferenties, naast een groot aantal parallelle informele bijeenkomsten en lokale activiteiten voor en door vrouwen die bij de thema's van de conferenties aanhaakten. Gebeurtenissen op het globale niveau hadden immers lokale implicaties en vrouwen dienden over de grenzen van de eigen natiestaat heen te kijken, wilden ze zich als groep emanciperen. Het VN Vrouwenjaar werd in 1975 ingeluid tijdens de Conferentie van Mexico, met het seminarie "*Women in the period of change today*", en betekende tegelijk de aftrap van het VN Decennium voor de Vrouw. Deze eerste conferentie resulteerde in een World Plan of Action. Dit beleidsplan stimuleerde nationale regeringen om eigen streefdoelen uit te werken met het oog op vrouwenemancipatie. Uiteindelijk werden hun ideeën in 1979 samengevoegd in CEDAW, het Verdrag inzake eliminatie van alle vormen van discriminatie van vrouwen. Het verdrag en de gelijknamige commissie geven natiestaten aanbevelingen om de discriminatie van vrouwen tegen te gaan en definiëren de rechten van de vrouw binnen de universele mensenrechten. Verder gaf de Mexico-conferentie aanleiding tot de oprichting van het Internationaal Onderzoeks- en Opleidingsinstituut voor de Bevordering van de Vrouw (INSTRAW) en het VN Ontwikkelingsfonds voor Vrouwen (UNIFEM).¹³⁰ In 1980 werd een Wereldvrouwenconferentie belegd in Kopenhagen, wat resulteerde in een *Program for Action*, een nieuw beleidsplan. De evaluatie van de impact van de conferentie van Mexico de afgelopen vijf jaar had een teleurstellende uitkomst. Daarom besliste men in Kopenhagen om dezelfde doelstellingen naar voren te schuiven, maar hier extra aandachtspunten aan te koppelen om ze ook effectief te kunnen realiseren. Zo werd ingezet op gelijke toegang voor vrouwen tot onderwijs, gezondheidszorg en arbeidsmarkt. Deze thema's kwamen geregeld aan bod in de publicaties die RoSa zelf uitgaf en waren reeds onder de aandacht geplaatst op de nationale Vrouwendagen in België (cf. Publicaties).¹³¹ De Algemene Vergadering van de VN stelde na

Interview van Jolien Dekoninck met Chris Zwaenepoel op 19/02/2016, te Brussel; LESAGE, (D.). *Geschiedenis van de wereldpolitiek (1815-heden)*. Academia press, Gent, 2014, p. 192-215; MEIER, (P.). 'De "natuur" van vrede', in: *Discussiecollege Gender en Diversiteit in Europese en Internationale Politiek*. Antwerpen, 08/03/2016.

¹³⁰ MAERTEN, (M.). 'Vrouwenorganisaties in de Verenigde Naties', in: *RoSa-factsheets*, nr. 48. RoSa vzw, Brussel, september 2006, p. 1, 3-6, 9; MEIER, (P.). 'De rol van internationale organisaties in het bevorderen van gelijkheid', in: *Discussiecollege Gender en Diversiteit in Europese en Internationale Politiek*. Antwerpen, 15/03/2016.

¹³¹ De thema's van de nationale Vrouwendagen voorafgaand aan en tijdens het VN Vrouwendecennium waren: (1) Brussel, 1972: geen thema (2) Antwerpen, 1973: Jaar van de rechtvaardigheid: ook voor de vrouw? (3) Gent, 1974: Internationaal Jaar van de Vrouw (4) Hasselt, 1975: Internationaal Jaar van de Vrouw (5) Brussel, 1976: Abortus: de vrouw beslist (6) Leper, 1977: Arbeidsduurverkorting per dag (7) Mechelen, 1978: De hand die de wieg beweegt, beweegt de wereld niet (8) Turnhout, 1979: Gelijke opleidingskansen (9) Leuven, 1980: Vrouwen tegen geweld. Over het Program for Action werd echter nooit een consensus bereikt en vele landen weigerden de implementatie ervan. Nochtans was het in Mexico wel tot een akkoord gekomen. Dit kwam doordat de politieke bepalingen toen in een aparte tekst waren gegoten, los van het World Plan of Action. Het Program for Action was daarentegen sterk gepolitiseerd, wat op tegenkanting stuitte. Bij de weigerende landen speelden erfenissen uit het verleden, zoals WOII en het imperialisme, een belangrijke rol in de interpretatie van het narratief en frame van het Program for Action.

Kopenhagen een secretaris-generaal aan om de gemaakte vorderingen en mogelijke obstakels tijdens het realiseren van het Vrouwendecennium te onderzoeken en de actieplannen voor de komende vijf jaar uit te tekenen onder het thema “*Gelijkheid, Ontwikkeling en Vrede*”.¹³² Tenslotte werd in 1985 een slotconferentie gehouden te Nairobi. Op deze conferentie werden de verwezenlijkingen van de afgelopen tien jaar geëvalueerd en vastgesteld dat weinig van de doelen vooropgesteld in Mexico en Kopenhagen in de praktijk waren gerealiseerd. Daarom besliste men *Forward Looking Strategies* uit te werken. Er werd bevestigd dat elk thema, elk issue, een vrouwenbelang was en bijgevolg diende de ganse politieke, economische, sociale en culturele sfeer doordrongen te zijn van genderbewustzijn en slechts minimale – liefst helemaal geen – discriminatie of ongelijkheid te bevatten. De Women’s Organization for Equality (WOE) contacteerde RoSa voorafgaand aan deze slotbijeenkomst met een voorstel tot samenwerking in voorbereidende meetings. Verder werd om informatie over de werking van het documentatiecentrum gevraagd. De Nairobi-conferentie viel voor RoSa echter in een moeilijke periode, daar men voor een gedwongen verhuis stond als gevolg van de renovatiewerken aan Ten Weyngaert. Dat Vlaams minister voor Cultuur Poma op deze conferentie zou spreken over de Belgische verwezenlijkingen op vlak van vrouwenemancipatie kon wel worden aangegrepen om op de tegenstrijdigheden tussen zijn lofreden en het slechts gebrekkig ondersteunen van RoSa te wijzen en zo druk op de Vlaamse overheid uit te oefenen (cf. Verhuisperikelen). Ondanks deze moeilijkheden zakte RoSa-voorzitster Renée Van Mechelen af naar Nairobi. Door de gebrekkige financiële middelen die RoSa ter beschikking stonden, besliste Van Mechelen deel te nemen in eigen naam en de kosten zelf te dekken. De goede contacten met de toenmalige voorzitster van de Internationale Vrouwenraad, Lily Boeykens, zorgden ervoor dat ook de overige RoSa-medewerkers onrechtstreeks bij de conferentie betrokken geraakten.¹³³

Tien jaar na afloop van het VN Vrouwendecennium werd in Peking een Wereldvrouwenconferentie gehouden als nabeschouwing. Voortbouwend op de slotconferentie in Nairobi werd het concept gendermainstreaming geïntroduceerd. Hiermee verschoof de focus van

‘Vrouwenconferentie Kopenhagen vindt geen overeenstemming over actieplan’, in: *Het Laatste Nieuws*. S.l., 01/08/1980, s.p.; ‘Tweede golf van feminisme in Vlaanderen’.

¹³² RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Lucille M. Mathurin Mair, secretaris-generaal van de wereldconferentie van het Decennium van de Verenigde Naties voor de Vrouw aan RoSa*. S.l., 18/02/1980; MAERTEN, (M.). Art. cit. p. 9.

¹³³ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Renée Van Mechelen aan Hilde Nuytinck*. Vorst, 13/06/1985; RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Organisatiemappen, Women’s Organization for Equality. *Brief van Elisabeth Cove in naam van International Feminism Working Group of Woe aan RoSa*. Brussel, 04/11/1983; Idem, *Brief van Elisabeth Cove in naam van International Feminism Working Group of Woe aan RoSa*. Brussel, 01/08/1984; STEFFENS, (E.). Art. cit. p. 5; ‘Spoedoperatie RoSa’, p. 29; ‘VOK steunt RoSa’; Interview van Jolien Dekoninck met Chris Zwaenepoel op 19/02/2016, te Brussel; MAERTEN, (M.). Art. cit. p. 10; MEIER, (P.). Op. cit.

vrouwen naar gender, waardoor ook de emancipatie van mannen werd geïncorporeerd en het structureel-persistente karakter van genderongelijkheid zichtbaar werd. Wel werd opnieuw benadrukt dat vrouwen een gelijke toegang moesten krijgen tot de politieke besluitvorming, als sleutel om gendermainstreaming – het introduceren van een genderbewustzijn en uitfilteren van ongelijkheid op alle besluitvormingsniveaus en in alle domeinen – te doen slagen. Het Platform for Action schoof twaalf aandachtspunten naar voren, die om de vijf jaar zouden worden opgevolgd en geëvalueerd op de zogenaamde Peking+ conferenties.¹³⁴ Naar aanleiding van de eerste Peking-bijeenkomst gaf RoSa de *Peking Knipselkrant* uit. Dit themanummer werd samengesteld op basis van RoSa's eigen kranten- en tijdschriftencollectie en buitenlandse media bewaard in Openbare Bibliotheken in Brussel en Vlaanderen (cf. Publicaties).¹³⁵

7.3. RoSa verruimt haar blik

Hoewel RoSa documentatiecentrum bij oprichting een Vlaamse instelling werd, met een overwegend Nederlandstalige collectie, waren buitenlandse publicaties en bezoekers zeker welkom. Zo bracht in november 1979 de Deense professor in Familierecht Lindgard een bezoek aan het documentatiecentrum. Inhoudelijk lag de focus dan ook zeker niet uitsluitend op Vlaamse vrouwen. Er werden nauwe samenwerkingsverbanden opgezet met vrouwendocumentatiecentra van over de hele wereld. Van bij de start van het RoSa-project werd contact gezocht met het IIAV, de Nederlandse tegenhanger van RoSa en één van de instellingen waarop Van Mechelen haar eigen plan baseerde. In 1990 stapte RoSa mee in het Thesaurusproject, geïnitieerd door IIAV. Later zou ook medewerking worden verleend aan de *European Women's Thesaurus* (cf. Werking). Ook met het Nederlandse IDC werd nauw samengewerkt, via uitwisseling van boeken, informatie en ideeën.¹³⁶

Naast uitwisselingsverbanden met collega-documentatiecentra, stonden RoSa-medewerkers in nauw contact met vrouwenbewegingen in Nederland, Frankrijk, Luxemburg, Duitsland, Italië, Spanje, Portugal en de Verenigde Staten van Amerika. Binnen België werden banden gesmeed met de Nationale Vrouwenraad en VOK, terwijl samenwerking met de verschillende afdelingen van

¹³⁴ De twaalf aandachtspunten waren: (1) vrouwen en armoede (2) onderwijs en opleiding van vrouwen (3) vrouwen en gezondheid (4) geweld tegen vrouwen (5) vrouwen en gewapend conflict (6) vrouwen en de economie (7) vrouwen in macht en besluitvorming (8) Institutionele mechanismen (9) Mensenrechten van vrouwen (10) vrouwen en de media (11) vrouwen en het milieu (12) meisjes.

MAERTEN, (M.). Art. cit. p. 10; MEIER, (P.). Op. cit.

¹³⁵ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Chris Zwaenepoel aan Urbaan De Becker*. Brussel, 13/11/1995; Idem, *Brief van Els Schuurmans aan Urbaan De Becker*. Brussel, 23/11/1995.

¹³⁶ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Chris Zwaenepoel aan Luc Pareyn*. Brussel, 06/09/1995; Idem, *Brief van Het Instituut voor Familierecht van de KULeuven aan RoSa*. Leuven, 25/10/1979; DONCKERS, (K.). Art. cit. p. 5-6; 'Krijgt Vlaanderen studie- en informatiecentrum rond vrouwenproblematiek', in: *Het Belang van Limburg*. S.l., 24/02/1977, s.p.; *Bib-krant*, vol. 2, nr. 83. S.l., s.d., p. 4; ARTEEL, (I.). Art. cit. p. 28.

Network Women in Development Europe en vrouwenoverlegplatforms met eigen internationale contacten relevante kennis en informatie over de EU- en VN-initiatieven inzake gendergelijkheid opleverden.¹³⁷

De publicaties die door RoSa zelf werden uitgegeven, speelden niet enkel in op actuele internationale, gender gerelateerde, thema's, maar probeerden ook een internationaal publiek aan te spreken. De *Factsheets* richtten zich tot eurocraten en lichtten de veranderende institutionele structuren in België en binnen de Europese en wereldpolitieke context toe. Later breidden de onderwerpen zich uit tot gendermainstreaming, vrouwen in de Belgische politiek en dergelijke meer. *Factsheets* werden uitgegeven in het Nederlands, Frans en Engels. Ook de wandelgids *Cherchez la femme* werd vertaald naar het Engels, om buitenlandse toeristen, studenten en Europese ambtenaren de kans te geven in het spoor van de vrouwengeschiedenis Brussel te verkennen (cf. Publicaties).¹³⁸ In 1994 werd RoSa het boek *Nationalisme, racisme en gender in Europa* toegestuurd om in haar collectie onder te brengen. Deze monografie was de schriftelijke neerslag van de Internationale Vrouwenconferentie, die plaatsvond in Amsterdam in 1993. RoSa-medewerkers ontvingen echter niet alleen informatie over, maar namen ook zelf deel aan internationale evenementen.¹³⁹

7.4. RoSa's internationaal engagement

Binnen de context van het VN Vrouwendecennium en het naar elkaar toegroeien van verschillende vrouwenorganisaties wereldwijd, bouwde RoSa tijdens de jaren 1980 aan haar internationale netwerk. Dit leidde niet alleen tot uitwisselingsverbanden voor de collectie en internationalisering van de informatiegaring, maar ook tot deelname aan elkaars evenementen.¹⁴⁰

¹³⁷ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Chris Zwaenepoel aan EFL / Vrouwenbond FNV*. Brussel, 07/02/1995; Idem, *Brief van EFL / Vrouwenbond FNV aan RoSa*. Rotterdam, 27/01/1995.

¹³⁸ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Chris Zwaenepoel aan Vrouwenbibliotheek Utrecht*. Brussel, 02/09/1999; Idem, *Brief van Karen Geurts aan mevrouw Van Winckel*. Brussel, 09/09/1999; Interview van Jolien Dekoninck met Chris Zwaenepoel op 19/02/2016, te Brussel.

¹³⁹ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Renée Van Mechelen aan Flora van Houwelingen*. Brussel, 26/04/1985.

¹⁴⁰ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Renée Van Mechelen aan Mieke Ceulemans*. Vorst, 07/05/1980.

7.4.1. Generaal Congres van de Algemene Federatie van Iraakse Vrouwen (Bagdad, 1980)

Beide RoSa-coördinatoren, Chris Zwaenepoel en Renée Van Mechelen, werden in 1980 uitgenodigd om deel te nemen aan het zogenaamde Vrouwencongres in Bagdad. Het betrof een conferentie georganiseerd door de Arabische socialistische Ba'ath partij, binnen de context van de Iraakse Revolutie. De Ba'ath partij was in 1968 aan de macht gekomen, na het beëindigen van de Eerste Iraakse Republiek (1958-1968). Hoewel RoSa geen openlijke politieke ideologie uitdroeg, sloot het radicale feminisme van Van Mechelen aan bij het door de Ba'ath partij ingekapselde feminisme. De partij, met in haar rangen een sterke vrouwenafdeling, namelijk de Algemene Federatie van Iraakse Vrouwen, stelde de formele gelijkheid tussen mannen en vrouwen in. Zo maakte de Ba'ath regering onderwijs ook voor meisjes verplicht en bestreed analfabetisme. Dit leidde tot een toename van het aantal vrouwen op de arbeidsmarkt, die werden tewerkgesteld onder het principe van gelijk loon voor gelijk werk. Verder werden gedwongen huwelijken gecriminaliseerd. Een gebrek aan sociale voorzieningen als kinderopvang, taboes rond seksualiteit en algemene stereotypering waren echter nog niet van de baan.

Deze negende Algemene Conferentie van de Iraakse Vrouwenfederatie werd sterk politiek gekleurd en kreeg het bezoek van toenmalig Iraaks president Saddam Hoessein, zelf één van de leiders van de Ba'ath partij. Er werd echter ook aangehaakt bij de thema's van het VN Vrouwendecennium, waarbij vooral ontwikkeling en ontwikkelingsamenwerking centraal stonden. Hiertoe werden vrouwen wereldwijd opgeroepen de handen in elkaar te slaan om zichzelf op alle mogelijke vlakken te ontvoogden. Aan nationale overheden en lokale regeringen werd het belang van de implementatie van CEDAW duidelijk gemaakt. De vrouwen die aan het woord kwamen vertrokken vanuit hun ervaringen in eigen land en legden op het einde van hun speeches de brug naar de rest van de wereld. Hun doel zou echter pas slagen wanneer ook mannen zich engageerden voor gendergelijkheid.

Van Mechelen en Zwaenepoel waren één van de vele internationale gasten in Bagdad. Het was voor de Iraakse Vrouwenfederatie de eerste keer dat buitenlandse delegaties waren uitgenodigd om deel te nemen aan hun Algemene Conferentie. België vaardigde naast Van Mechelen en Zwaenepoel nog drie vertegenwoordigers af, waaronder Lily Boeykens en Violette Vansteelandt (voorzitster Nationale Vrouwenraad). Allen gaven er een speech, waarbij Van Mechelen door het internationaal samengestelde publiek geprezen werd om de oprichting en realisaties van RoSa. Gastsprekers uit India, Sri Lanka en Palestina koppelden in hun speeches ontwikkeling aan vooruitgang en anti-imperialisme. De internationale vrouwenbeweging moest zich in hun ogen profileren als massabeweging en zich afzetten tegen reactionaire politiek en kapitalisme. Het idee

dat kapitalistische structuren de economische ondergeschiktheid van de vrouw bestendigen, sloot aan bij het feministische gedachtegoed van de Tweede Golf. Openstellen van alle sectoren van de arbeidsmarkt voor vrouwen en gelijk loon voor gelijk werk waren de voornaamste strijdpunten. Vrouwen mochten echter niet opgezadeld worden met een dubbele taak, op de arbeidsmarkt en in het huishouden. Hiertoe was niet alleen het engagement van mannen voor vrouwenrechten belangrijk, maar ook de uitbouw van sociale voorzieningen en kinderopvang van overheidswege. Verder werd gepleit voor meer vrouwen in (politieke) topposities. Armoede en ongeletterdheid moesten bestreden worden. Ook de bruidsschat en ongelijkheid binnen het huwelijk waren heikele topics, waartegen de vertegenwoordigers in Bagdad zich uitspraken. De rol van de vrouw als moeder werd behandeld in de nasleep van het VN Jaar van het Kind (1968): vrouwenrechten werden als mensenrechten verbonden aan de Rechten van het Kind. Intersectionaliteit werd geleidelijk aan geïncorporeerd in het genderperspectief, toen werd gewezen op de grote kloof in ontwikkeling en maatschappelijke positie tussen vrouwen in de stad en het platteland. Vrouwenrechten werden verbonden aan non-discriminatie op basis van “ras”, klasse, religie, sekse etc. “*Global Sisterhood*” werd dan ook letterlijk genomen en niet zoals vaak het geval was – en is – vanuit een wit, middenklasse en heteroseksueel perspectief benaderd: er moest aan multidisciplinaire integratie worden gedaan van verschillende vrouwen en vrouwenorganisaties in een wereldwijd forum. Dit internationalisme was tevens een weerspiegeling van de pan-Arabische, socialistische ideologie van de organiserende Ba’ath partij. Tussen de debatten en speeches door kon men genieten van de inhuldiging van een nieuwe sporthal en talrijke zang- en dansoptredens.¹⁴¹

7.4.2. Internationale Boekenbeurs (Amsterdam, 1992)

Chris Zwaenepoel en Renée Van Mechelen vertegenwoordigden RoSa op de Internationale Boekenbeurs te Amsterdam van 24 tot 28 juni 1992. Deze uitstap werd gesubsidieerd van overheidswege, want kwam de werking en collectievorming van het documentatiecentrum ten goede. Door het gebrekkige karakter van de financiering, konden echter slechts twee medewerkers afgevaardigd worden. Wanneer de overige personeelsleden wensten deel te nemen, konden ze dit

¹⁴¹ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Affichocollectie, OII/0172. *General federation of Iraqi women: 9th General Conference*. Bagdad, 1980; RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Bibliotheek, Flg/165. *Verslag van het Internationaal Congres van de Federatie van Iraakse Vrouwen*. Bagdad, maart 1980, s.p.; DE RIPAINSEL, (J-P.). ‘Eensgezind achter de revolutie’, in: *Het Laatste Nieuws*. S.l., 01/08/1980, s.p.; GOYVAERTS, (A.). ‘Irak heeft zijn vrouwen nodig voor de revolutie’, in: *De Morgen*. S.l., 05/04/1980, p. 19.

voor eigen rekening doen. Wel kon met de coördinatoren worden afgesproken dat dit binnen hun activiteitenpakket bij RoSa mocht worden opgenomen.¹⁴²

7.4.3. Topconferentie voor Europese Vrouwen (Brussel, 1993)

De tweede Topconferentie voor Europese Vrouwen ging door te Brussel van 25 tot 27 september 1993. Op 11 september 1992 was op initiatief van de Internationale Vrouwenraad te Parijs de eerste Topconferentie gehouden, gesteund door de Europese Commissie en Franse nationale regering. Het initiatief tot organiseren van deze bijeenkomsten dient gesitueerd te worden binnen de oprichting van de Europese Unie. Met het Verdrag van Maastricht werden op 7 februari 1992 – het verdrag ging in werking per 1 november 1993 – de Europese Gemeenschap en de Economische en Monetaire Unie samengevoegd. Zij vormden samen met het Sociaal Protocol de pijlers onder de EU. De introductie van de eenheidsmarkt en de toenmalige sociale en economische recessie maakten een debat over de arbeidszekerheid en sociale rechten voor vrouwen noodzakelijk. De tweede Topconferentie werd dan ook aangekondigd onder de titel “*Vrouwen, de economie en het sociaal beleid*”. Hiermee sloot de top aan bij de afgelopen VN conferenties in Kopenhagen (1980) en Nairobi (1985). Ook de voorbereidingen voor de VN Wereldvrouwenconferentie in Peking (1995) en de VN top voor Sociale Ontwikkeling (Kopenhagen, 1995) werden er onderhandeld. Vermits België in het najaar van 1993 het voorzitterschap over de Europese Ministerraad waarnam, ging deze bijeenkomst door in Brussel. Chris Zwaenepoel was er als voorzitter van RoSa aanwezig.¹⁴³

7.4.4. Conferentie van Münster (1998)

RoSa stelde zichzelf en haar werking voor op de Conferentie van Münster, die plaatsvond van 20 tot 22 november 1998. De conferentie werd georganiseerd door de Autonome Frauenforschungsstelle Schwarze Witwe Münster in het kader van het 350-jarige jubileum van de Vrede van Westfalen. De Vrede van Westfalen bestond uit de Vredesverdragen van Münster en Osnabrück die in 1648 waren afgesloten ter beëindiging van respectievelijk de Dertig- en Tachtigjarige Oorlog. In de Duitse stad Münster werd de brug gemaakt tussen deze gebeurtenis en het Verdrag van Amsterdam uit 1997. Met dit laatste verdrag werd het takenpakket van de Europese Unie aanzienlijk uitgebreid en werden hiertoe nieuwe structuren en instituties in het leven geroepen. Wat voor de activiteiten in Münster

¹⁴² RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, map info-briefjes intern WO. *Verslag werkoverleg 22/11/1991*.

¹⁴³ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Telefax van de Internationale Vrouwenraad o.l.v. Lily Boeykens aan Chris Zwaenepoel*. S.I., 14/09/1993; DINAN, (D.). *Europe Recast. A History of European Union*. Palgrave Mac Millan, New York, 2004, p. 245-246; ‘Verdrag van Maastricht’, in: *Europa nu*. Online geraadpleegd via <<http://www.europa-nu.nl>> op 29/03/2016.

het belangrijkste was, was het toekennen van medebeslissingsrecht aan het Europese Parlement. Dit betekende immers een erkenning van de volkssoevereiniteit en versterking van de democratie op Europees niveau, wat aansloot bij de erkenning van de macht van de afzonderlijke regio's binnen het Heilig Roomse Rijk naast het centrale gezag met de Vrede van Westfalen.

Sinds 1997 vinden in Münster en omstreken talrijke tentoonstellingen, conferenties en festiviteiten plaats om beide verdragen te herdenken. De door de lokale vrouwenbeweging georganiseerde conferentie droeg de symbolische titel *“350 jaar Duits-Nederlandse dialoog: Buurvrouwen stellen zich aan elkaar voor. Feministisch archiefwerk en grensoverschrijdende uitwisseling.”* De bedoeling was dat particulieren zich tijdens de conferentie zouden kunnen informeren over de geschiedenis en werking van de vrouwendocumentatiecentra in Duitsland en de Benelux. Voor organiserende medewerkers was er de mogelijkheid tot het leggen van internationale contacten. Na een welkomstwoordje door de Autonome Frauenforschungsstelle Schwarze Witwe Münster stonden een aantal lezingen gepland. Vervolgens stelden de verschillende vrouwendocumentatiecentra zich voor. Op zondag 22 november was het tussen 10 uur en half één de beurt aan Inge Arteel, om RoSa in de kijker te plaatsen. Afsluiten deed de conferentie met een algemene vergadering en een workshop rond *“Vrouweninformatievoorzieningen en internet”*.¹⁴⁴

¹⁴⁴ RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender. Intern archief RoSa, Correspondentiemappen. *Brief van Sabine Heise aan RoSa*. Münster, 26/03/1998; DINAN, (D.). Op. cit. p. 266; VERMEIR, (R.). ed. *Een inleiding tot de geschiedenis van de Vroegmoderne Tijd*. Van In, Wommelgem, 2008, p. 59-60; ‘Verdrag van Amsterdam’, in: *Europa nu*. Online geraadpleegd via <<http://www.europa-nu.nl>> op 29/03/2016.

Besluit

Op twintig jaar tijd zijn de visie en missie van RoSa grotendeels dezelfde gebleven. Geïnspireerd door het radicale feminisme van haar stichtster Renée Van Mechelen en de strijdpunten van de Tweede Golf, trachten de medewerkers het genderbewustzijn in Vlaanderen te bevorderen en via deze weg de feitelijke ongelijkheid tussen mannen en vrouwen in de samenleving weg te werken. Hoewel gendergelijkheid ondertussen in vele regio's op papier een realiteit is, is dit in de praktijk nog al te vaak ver te zoeken. Toch kan RoSa gelden als een graadmeter voor de verwezenlijkingen op vlak van gendersensibilisering binnen de Vlaamse gemeenschap. Ondanks de moeilijkheden inzake personeel, huisvesting en subsidiëring, werkte RoSa zich uit tot een vaste waarde op vlak van genderexpertise, vrouwenemancipatie en feminisme. De verhuisperikelen en personeelwissels namen immers niet weg dat de vaste kern van medewerkers, met Renée Van Mechelen en Chris Zwaenepoel op kop, hun kennis en ervaringen verdiepten en deelden. Het pluralistische karakter van de vzw en het documentatiecentrum maakt RoSa onafhankelijk van een specifieke politieke kleur, die al dan niet verbonden is aan de ministerpost die hen de nodige financiële middelen en huisvesting dient te verschaffen. Tegelijk zorgt dit voor onzekerheid, want met de aanvang van elk nieuw jaar en elke nieuwe legislatuur liggen de subsidiebedragen voor ter stemming. Toch weerhield dit de RoSa-medewerkers er niet van hun blik te verruimen en de werking van het documentatiecentrum up to date te houden.

Het laatste hoofdstuk van deze geschiedenis toonde aan dat RoSa's levensloop niet in het vacuüm van de Vlaamse of Belgische context mag benaderd worden. De gebeurtenissen in de globale samenleving, met als katalysator het VN Vrouwenjaar van 1975, lagen aan de bakermat van Van Mechelens engagement. Tegelijk fungeerde RoSa als agendasetter en doorgeefluik voor "nieuwe" internationale thema's, zoals de maatschappelijke emancipatie van LGBTQI.

De begeleiding van de bezoekers aan het documentatiecentrum bleef heel persoonlijk en individueel. Hoewel tijdens de eerste twintig jaren van haar bestaan nog een select publiek van wetenschappers, ambtenaren, studenten en journalisten het documentatiecentrum frequenteerde, sprak RoSa via haar activiteiten binnen- en buitenshuis en de uitgave van eigen publicaties geleidelijk aan een breder publiek aan. De fundamenten voor het verruimde takenpakket, internationale netwerk en diverse klantenbestand dat RoSa vandaag kent, werden gelegd tussen 1977 en 1999. Het aanhaken bij nieuwe media en continue modernisering van de infrastructuur speelden hierin een belangrijke rol. Grote mijlpalen in RoSa's levensgeschiedenis waren de opening van het documentatiecentrum in 1978 – uniek in haar soort voor België – en het tienjarige en twintigjarige bestaan ervan. RoSa is nog steeds een onmisbare factor en blijft zowel een toonzetter qua nieuwe sociale thema's als een meelifter op actuele evoluties binnen de maatschappij.

Bibliografie

Bronnen

Onuitgegeven

België

Brussel, RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender

Affichecollectie

OII/0172 *General federation of Iraqi women: 9th General Conference*. Bagdad, 1980.

Bibliotheek

Flg/165 *Verslag van het Internationaal Congres van de Federatie van Iraakse Vrouwen*. Bagdad, maart 1980, s.p.

Intern archief RoSa

Enquête. Vrouwenoverlegkomitee, Brussel, april 1984.

map Berichtgeving over RoSa

Flyer met programma en inschrijvingsformulier voor de studiedag. RoSa vzw/documentatiecentrum, Schaarbeek, 1996.

Correspondentiemappen

Advertentie voor de wandeling verstuurd naar de Vlaamse en Brusselse media.

Brief van Ann Tavernier aan RoSa. Brussel, 23/01/1997.

Brief van BRT aan Renée Van Mechelen. S.l., 10/10/1978.

Brief van Chris Zwaenepoel aan Annick Autreve. Brussel, 18/01/1994.

Brief van Chris Zwaenepoel aan Dienst Financiën Gemeente Schaarbeek. Brussel, 14/12/1998.

Brief van Chris Zwaenepoel aan EFL / Vrouwenbond FNV. Brussel, 07/02/1995.

Brief van Chris Zwaenepoel aan G.I.D.S. Brussel, 01/06/1999.

Brief van Chris Zwaenepoel aan het kabinet van Miet Smet. Brussel,

10/05/1996.

Brief van Chris Zwaenepoel aan Ingrid Francken. Brussel, 17/11/1994.

Brief van Chris Zwaenepoel aan K. Roels. Brussel, 14/03/1995.

Brief van Chris Zwaenepoel aan Libresso. Vorst, 12/06/1984.

Brief van Chris Zwaenepoel aan Luc Pareyn. Brussel, 06/09/1995.

Brief van Chris Zwaenepoel aan Reina Ascherman. Brussel, 18/05/1995.

Brief van Chris Zwaenepoel aan Single. Brussel, 29/08/1996.

Brief van Chris Zwaenepoel aan UIA Departement didactiek en kritiek.
Brussel, 06/01/1989.

Brief van Chris Zwaenepoel aan Urbaan De Becker. Brussel, 13/11/1995.

Brief van Chris Zwaenepoel aan Vrouwenbibliotheek Utrecht. Brussel,
02/09/1999.

Brief van Chris Zwaenepoel. Brussel, 22/06/1999.

*Brief van de Brusselse Gewestelijke Dienst voor Arbeidstewerking aan
RoSa documentatiecentrum.* Brussel, 16/01/1995.

Brief van EFL / Vrouwenbond FNV aan RoSa. Rotterdam, 27/01/1995.

Brief van Els Schuurmans aan BVVO vzw. Brussel, 13/11/1995.

Brief van Els Schuurmans aan de redactie van Vrouwenraad. Brussel,
29/07/1996.

Brief van Els Schuurmans aan Mieke Van Nuland. Brussel, 15/11/1996.

Brief van Els Schuurmans aan Urbaan De Becker. Brussel, 23/11/1995.

Brief van Het Instituut voor Familierecht van de KULeuven aan RoSa.
Leuven, 25/10/1979.

Brief van Inge Arteel aan Lieve De Neve-Peeters. Brussel, 11/08/1998.

Brief van Karen Geurts aan mevrouw Van Winckel. Brussel, 09/09/1999.

Brief van Karen Geurts. Brussel, 31/03/1999.

Brief van Katrien Caron aan RoSa. Leuven, 15/12/1999.

Brief van Lily Boeykens aan de voorzitters van alle vrouwenverenigingen.

S.I., 21/12/1973.

Brief van Lucille M. Mathurin Mair, secretaris-generaal van de wereldconferentie van het Decennium van de Verenigde Naties voor de Vrouw aan RoSa. S.I., 18/02/1980.

Brief van Miet Smet aan Renée Van Mechelen. Brussel, 24/02/1984.

Brief van Overlegcentrum voor de vrede aan RoSa. Brussel, 26/04/1982.

Brief van Professor Van Houtte, departement Sociologie en Sociaal Beleid UFSIA aan RoSa. Antwerpen, 07/03/1991.

Brief van Renée Van Mechelen aan Claire Rappange. Vorst, 19/12/1979.

Brief van Renée Van Mechelen aan Flora van Houwelingen. Brussel, 26/04/1985.

Brief van Renée Van Mechelen aan Hilde Nuytinck. Vorst, 13/06/1985.

Brief van Renée Van Mechelen aan I.D.C. Brussel, 12/08/1987.

Brief van Renée Van Mechelen aan Jef Wellens. Vorst, 05/09/1978.

Brief van Renée Van Mechelen aan Kunst in Huis. Vorst, 02/11/1978.

Brief van Renée Van Mechelen aan Mieke Ceulemans. Vorst, 07/05/1980.

Brief van Renée Van Mechelen aan Nationaal centrum van het I.S.D.S. Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel, 17/03/1982.

Brief van Renée Van Mechelen aan Oxfam Wereldwinkel. Brussel, 01/07/1982.

Brief van Renée Van Mechelen aan Tilly Stuckens. Vorst, 04/10/1978.

Brief van Renée Van Mechelen aan Vrouwengroepen. Brussel, 06/04/1988.

Brief van Sabine Heise aan RoSa. Münster, 26/03/1998.

Brief van Stefaan Van Ryssen aan RoSa documentatiecentrum. Gent, 20/11/1981.

Brief van VL. BIDOC Gids aan RoSa vzw. Antwerpen, 11/10/1989.

Brief van Walter Van Dongen en Professor Cliquet aan RoSa. Brussel, 12/02/1997.

Brief aan Charles Engels. Vorst, 05/10/1979.

Contract voor afsluiten patroenschap tussen BTK Project Rechten van Scholieren en Renée Van Mechelen ten behoeve van RoSa. Brussel, 06/05/1981.

Faxbericht van Chris Zwaenepoel aan Christel Op De Beeck. Brussel, 14/12/1993.

Presentielijst Liga voor Mensenrechten. S.l., 1997.

Telefax van de Internationale Vrouwenraad o.l.v. Lily Boeykens aan Chris Zwaenepoel. S.l., 14/09/1993.

Vragenlijst Brabantse welzijnsgids. Provinciaal bestuur Brabant, Brussel, april 1987.

Vragenlijst Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezenen vzw. Antwerpen, 02/04/1993.

Vragenlijst Vrouweninitiatieven. Nationale Vrouwenraad vzw, Brussel, 14/05/1993.

map Info-briefjes intern WO

Verslag evaluatie vrouwenboekenmaand vergadering 30 maart 1993.

Verslag werkoverleg 26/07/1991.

Verslag werkoverleg 29/08/1991.

Verslag werkoverleg 25/10/1991.

Verslag werkoverleg 22/11/1991.

map Pilotoproject Brugge

map Thesaurus

map Uitgelezen

Bibliografische lijsten.

Brief van Chris Zwaenepoel. Brussel, 14/12/1994.

Brief van Chris Zwaenepoel aan Ella Neirinck. Brussel, 09/01/1995.

Fax van Lut Capaert aan Chris Zwaenepoel. Brussel, 07/12/1994.

Verslag vergadering RoSa-publicatie. Brussel, 30/06/1994.

Verslag vergadering RoSa-publicatie/Vrouwendag. Brussel, 03/10/1994.

map Vrouwenboekenweek

Brief van Chris Zwaenepoel aan mevrouw Demeester. Brussel,
08/12/1992.

Brief van Chris Zwaenepoel aan mevrouw Raskin. Brussel, 06/10/1992.

Brief van Chris Zwaenepoel aan Miet Smet. Brussel, 27/11/1992.

Programma studiedag vrouw en informatie. Brussel, 12/02/1993.

map Wegwijzers

map 10 jaar RoSa

Bijlage II: Quizvragen.

Inhoudstafel jubileumbrochure.

Stand van zaken viering tienjarig bestaan van RoSa gecommuniceerd aan de leden van de raad van bestuur.

Verslag Vergadering Werkgroep 10 jaar RoSa. Brussel, 11/04/1988.

Organisatiemappen

Women's Organization for Equality

Brief van Elisabeth Cove in naam van International Feminism Working Group of Woe aan RoSa. Brussel, 04/11/1983.

Brief van Elisabeth Cove in naam van International Feminism Working Group of Woe aan RoSa. Brussel, 01/08/1984.

Uitgegeven

RoSa folder. RoSa vzw, Schaarbeek, 1991.

Vlaamse Gemeenschapscommissie. Bijlage tot het Belgisch Staatsblad van 15 december 1977, Nr. 10795 *Statuten van RoSa.* Bestuur van het Belgisch Staatsblad, Brussel, 1977.

Kranten en Tijdschriften

AENDEKERK, Veerle. 'VZW ROSA ruilt De Kriekelaar voor nieuw vrouwenhuis', in: *Thuis in Schaarbeek*. Schaarbeek, juni 1999, s.p.

BRUGGEMAN, Katrien. 'RoSa: 1 decennium oud', in: *Nationale vrouwenraad*, nr. 22. Nationale Vrouwenraad vzw, Brussel, 1988, p. 47.

CASIER, Marlies. 'Baas in eigen buik', in: *De Wereld Morgen*. S.l., 30/04/2013, s.p.

DE BLOCK, Gisel. 'Tweede feministische golf', in: *S-Magazine*. S.l., maart 1990, s.p.

DE RIPAINSEL, Jean-Pierre. 'Eensgezind achter de revolutie', in: *Het Laatste Nieuws*. S.l., 01/08/1980, s.p.

DONCKERS, Krista. 'Tien rozen voor Rosa. Ook informatie is macht', in: *Schoppenvrouw*, vol. 11, nr. 57. S.l., 1988, pp. 5-6.

GOYVAERTS, Agnes. 'Irak heeft zijn vrouwen nodig voor de revolutie', in: *De Morgen*. S.l., 05/04/1980, s.p.

LUYTEN, Maurice. 'RoSa in beeld', in: *VCVO Nieuwsbrief*, nr. 2. S.l., februari 1998, pp. 6-7.

OPDEWEEGH, Luciane. 'RoSa is een barometer voor de vrouwenbeweging. Vrouwendocumentatiecentrum bestaat tien jaar', in: *Opzij*, vol. 16, nr. 10. S.l., 1988, pp. 27-28.

STEFFENS, Ed. 'RoSa', in: *Links*. S.l., 01/06/1985, s.p.

VAN BOUWEL, Marlies. 'Brussels Vrouwenhuis', in: *Opzij*, vol. 17, nr. 1. S.l., 1989, p. 3.

VANDER VEKEN. 'Studie en informatiecentrum voor vrouwen', in: *De Nieuwe Gazet*. S.l., 24/02/1977, s.p.

VAN GARDEREN, Femke. 'Captain Pussy: van pr-stunt tot pionier', in: *De Morgen*. S.l., 28/01/2014, s.p.

'Buitenlands nieuws: Studiedag internet', in: *Vakblad Vrouweninformatie*, nr. 1. S.l., 1996, p. 6.

'De nieuwe RoSa wegwijzer. Heeft u hem al?', in: *Stem der vrouw*. S.l., november/december 1981, p. 7.

'De RoSa wegwijzer, een nieuw initiatief', in: *S Magazine*. S.l., januari 1982, p. 34.

'Dokumentatiecentrum voor sekserollen. Eén kaarsje voor RoSa', in: *De Standaard*. S.l., 03/11/1979, s.p.

'Een nieuw initiatief van RoSa. De RoSa Wegwijzer', in: *Stem der vrouw*. S.l., september/oktober 1981, p. 15.

'Emancipatieprijs voor Renée Van Mechelen', in: *De Morgen*. S.l., 04/12/1986, s.p.

'Krijgt Vlaanderen studie- en informatiecentrum rond vrouwenproblematiek', in: *Het Belang van Limburg*. S.l., 24/02/1977, s.p.

'Popelinprijs voor Renée van Mechelen. "Regeringsbeleid verzwakt positie van vrouwen"', in: *De Standaard*. S.l., 09/12/1986, s.p.

'Renée Van Mechelen: Informatiecentrum over vrouwenproblematiek uit de grond stampen', in: *De Standaard*. S.l., 07/03/1977, s.p.

'RoSa', in: *Hoop!*, vol. 15, nr. 2. S.l., februari 1993, s.p.

'Rosa – documentatie', in: *Het Volk*. S.l., 09/05/1988, p. 22.

'RoSa Dokumentatiecentrum omtrent sekserollen en feminisme', in: *Het Belang van Limburg*. S.l., 03/11/1978, p. 31.

'RoSa, een vrouw in de kou', in: *Het Volk*. S.l., 09/05/1985, s.p.

'RoSa knipselkrant over de vrouwendagen', in: *Stem der vrouw*. S.l., november/december 1981, p. 7.

'RoSa viert tiende verjaardag', in: *De Morgen*. S.l., 26/10/1988, s.p.

'Rosa: vijf maand later', in: *B.P.A.*, nr. 176. Leuven, 29/03/1979, p. 7.

'RoSa weet alles over vrouwen. Uniek documentatiecentrum bestaat 5 jaar', in: *Het Belang van Limburg*. S.l., 09/10/1984, s.p.

'RoSa wijst de weg', in: *Sociaal*, jg. 2, nr. 14. S.l., 02/12/1981, p. 12.

'RoSa zit met de boeken op schoot', in: *De Morgen*. S.l., 09/05/1985, p. 5.

'Spoedoperatie RoSa', in: *Sociaal*, jg. 6, nr. 6. Van Loghum Slaterus en het Vlaams Comité voor Maatschappelijk Werk en Sociaal Welzijn, s.l., 1985, p. 29.

'Tien jaar RoSa', in: *Koepel Vijf*, vol. 15, nr. 2. S.l., september 1988, pp. 28-31.

'Uitbundige doop feministisch centrum', in: *Het Laatste Nieuws*. S.l., 30/10/1978, s.p.

'VOK steunt RoSa', in: *De Morgen*. S.l., 23/05/1985, s.p.

'Vrouwenconferentie Kopenhagen vindt geen overeenstemming over actieplan', in: *Het Laatste Nieuws*. S.l., 01/08/1980, s.p.

'Wat is RoSa?', in: *Koepel Vijf*, vol. 11, nr. 1. S.l., februari 1984, s.p.

'10 jaar RoSa', in: *Eigen Aard*, vol. 76, nr. 11. S.l., 1988, p. 24.

Bib-krant, vol. 2, nr. 83. S.l., s.d., p. 4.

Contactblad. S.l., 30/06/1989, s.p.

PLOB-nieuws, jg. 9, nr. 34. S.l., mei 1992, s.p.

Psyche 2, jg. 10. Vlaamse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg, Gent, juni 1998, s.p.

VOK-Nieuws, nr. 2. S.l., 1995, s.p.

Mondelinge bronnen

Interview van Jolien Dekoninck met Chris Zwaenepoel op 19/02/2016, te Brussel.

Literatuur

Artikels

MAERTEN, Mieke. 'Vrouwenorganisaties in de Verenigde Naties', in: *RoSa-factsheets*, nr. 48. RoSa vzw, Brussel, september 2006, 10p.

Lezingen

CARLIER, Julie. 'Feminisme na WOII en Women's liberation (1960-1980)', in: *Hoorcollege Feminisme en Diversiteit in Transnationaal Historisch Perspectief*. Gent, 09/10/2015.

MEIER, Petra. 'De "natuur" van vrede', in: *Discussiecollege Gender en Diversiteit in Europese en Internationale Politiek*. Antwerpen, 08/03/2016.

MEIER, Petra. 'De rol van internationale organisaties in het bevorderen van gelijkheid', in: *Discussiecollege Gender en Diversiteit in Europese en Internationale Politiek*. Antwerpen, 15/03/2016.

Monografieën

ARTEEL, Inge. 'Het documentatiecentrum RoSa in Brussel', in: HEISE, Sabine en SCHLÜTER, Heike (eds.). *Buurvrouwen stellen zich aan elkaar voor: feministisch archiefwerk en grensoverschrijdende uitwisseling: Duitsland, Nederland, Vlaanderen*. Autonome Frauenforschungsstelle, s.l., 1998, pp. 26-30.

BERKOVITCH, Nitza. 'Chapter one: Introduction: Women's Rights and Global Discourse', in: *From Motherhood to Citizenship. Women's Rights and International Organizations*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore/Londen, 2002, pp. 1-18.

DINAN, Desmond. *Europe Recast. A History of European Union*. Palgrave Mac Millan, New York, 2004, 373p.

LESAGE, Dries. *Geschiedenis van de wereldpolitiek (1815-heden)*. Academia press, Gent, 2014, 230p.

SCHOUWAERTS, Karin. *Het feministisch documentatiecentrum RoSa en zijn publiek*. Masterscriptie, Provinciaal Hoger Instituut PIVA – Afdeling Toegepaste Communicatie, Antwerpen, 1980, 100p.

SMET, Miet. *Stap voor stap. Geschiedenis van de vrouwenemancipatie in België*. Kabinet van de Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie, Brussel, 1991, 128p.

VAN MECHELEN, Renée. *Uit Eigen Beweging. Balans van de vrouwenbeweging in Vlaanderen 1970-1980*. Kritak, Leuven, 1979, 184p.

VERMEIR, René (ed.). *Een inleiding tot de geschiedenis van de Vroegmoderne Tijd*. Van In, Wommelgem, 2008, 317p.

RoSa tien jaar: 1978-1988. RoSa vzw, Brussel, 1988, 79p.

Websites

‘De Steek er wat van Op show’, in: *De Canvasdigitheek*. Online geraadpleegd via <<https://tjaar89.wordpress.com>> op 23/03/2016.

‘GESCO’, in: *Startpunt voor werk en sociale economie*. Online geraadpleegd via <<http://www.werk.be>> op 16/03/2016.

‘Gezin’, in: *De Tweede Feministische Golf in Vlaanderen*. Online geraadpleegd via <www.gendergeschiedenis.be> op 09/03/2016.

‘Het geheugen: Marie Popelin, eerste Belgische vrouw met diploma rechten’, in: *RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender*. Online geraadpleegd via <<http://www.rosadoc.be>> op 21/03/2016.

‘Het geheugen: Renée Van Mechelen’, in: *RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender*. Online geraadpleegd via <www.rosadoc.be> op 13/02/2016.

‘Hoofdstuk 3: De Gesubsidieerde Contractuelen’, in: *Tewerkstellingsmaatregelen en Bijdrageverminderingen. Andere Verminderingen Van Patronale Socialezekerheidsbijdragen*. Online geraadpleegd via <www.socialsecurity.be> op 16/03/2016.

‘Jo Walgrave’, in: *Wikipédia, L’encyclopédie libre*. Online geraadpleegd via <<https://fr.wikipedia.org>> op 21/03/2016.

'Julie Standaert', in: *Vrouwenkracht is vredesmacht*. Online geraadpleegd via <<http://vrouwenkracht.net>> op 23/03/2016.

'Klassieke Tewerkstellingsprogramma's – DAC', in: *Startpunt voor werk en sociale economie*. Online geraadpleegd via <<http://www.werk.be>> op 16/03/2016.

'Kwesties: Gelijkekansenbeleid in België', in: *RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender*. Online geraadpleegd via <www.rosadoc.be> op 09/03/2016.

'Mulier, Rita', in: *Amazone*. Online geraadpleegd via <<http://db.amazone.be>> op 21/03/2016.

'Over RoSa: RoSa's visie en missie', in: *RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender*. Online geraadpleegd via <www.rosadoc.be> op 11/03/2016.

'Paula Sémer, een straffe madam van 90 jaar', in: *De Redactie*. Online geraadpleegd via <<http://deredactie.be>> op 23/03/2016.

'RoSa's geschiedenis', in: *RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender*. Online geraadpleegd via <www.rosadoc.be> op 05/03/2016.

'RoSa's vormingen', in: *RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender*. Online geraadpleegd via <www.rosadoc.be> op 11/03/2016.

'RoSa's vrouwennieuws', in: *RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender*. Online geraadpleegd via <www.rosadoc.be> op 24/03/2016.

'Seksualiteit', in: *De Tweede Feministische Golf in Vlaanderen*. Online geraadpleegd via <www.gendergeschiedenis.be> op 09/03/2016.

'Stereotypen', in: *De Tweede Feministische Golf in Vlaanderen*. Online geraadpleegd via <www.gendergeschiedenis.be> op 09/03/2016.

'Thesistips', in: *RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender*. Online geraadpleegd via <www.rosadoc.be> op 21/03/2016.

'Tweede golf van feminisme in Vlaanderen', in: *RoSa expertisecentrum, bibliotheek en archief voor gelijke kansen m/v, feminisme en gender*. Online geraadpleegd via <www.rosadoc.be> op 09/03/2016.

'Verdrag van Amsterdam', in: *Europa nu*. Online geraadpleegd via <<http://www.europa-nu.nl>> op 29/03/2016.

'Verdrag van Maastricht', in: *Europa nu*. Online geraadpleegd via <<http://www.europa-nu.nl>> op 29/03/2016.

'Wat is het IIAV?', in: *De Site van het IIAV*. Online geraadpleegd via <www.emancipatie.nl> op 11/03/2016.

'Werk', in: *De Tweede Feministische Golf in Vlaanderen*. Online geraadpleegd via <www.gendergeschiedenis.be> op 09/03/2016.

Sophia asbl/vzw, Reseau belge des études de genre/Belgisch netwerk voor genderstudies. Online geraadpleegd via <<http://www.sophia.be>> op 21/03/2016.

Tabel 1: Evolutie vestigingsplaatsen RoSa documentatiecentrum

Datum	Locatie
26/10/1977	Oprichting RoSa vzw. De vzw was niet gevestigd op een fysieke locatie, maar er was wel een akkoord met het Vlaams ministerie van Nederlandse Cultuur en Gemeenschapszaken dat het door de vzw opgerichte, gelijknamige documentatiecentrum zou worden gehuisvest in een overheidsgebouw te Vorst.
26/10/1978	Officiële opening van RoSa documentatiecentrum, gevestigd in ontmoetingscentrum Ten Weyngaert in de Bondgenotenstraat 62, 1190 Vorst.
19/11/1985	Verbouwings- en herstructureringsplannen van Ten Weyngaert voorzien geen ruimte meer voor RoSa documentatiecentrum. Dit leidt tot een verhuis naar ontmoetingscentrum De Kriekelaar in de Gaillaitstraat 78-86, 1210 Schaarbeek.
05/11/1988	<i>De Morgen</i> bericht dat de bestaande Vlaamse vrouwenorganisaties eind 1989 samen worden gebracht in een pand gevestigd in de Middaglijnstraat 10 te Brussel. Dit was een initiatief van minister van Openbare Werken D'Hondt en Staatssecretaris voor Maatschappelijke Emancipatie Smet. RoSa Online wordt er gevestigd. De collectie kan er digitaal worden geconsulteerd. Daarnaast kan er informatie vergaard worden en zijn de eigen publicaties van RoSa er te koop en ter inzage beschikbaar.
1999-2000	In dat jaar werd De Kriekelaar verbouwd, omdat het centrum te klein werd voor haar bestaande activiteiten. Doordat de bereikbaarheid en zichtbaarheid van RoSa er beperkt waren, werd een verhuis aan de verbouwingen gekoppeld. De toenmalige Vlaamse ministers van Gelijke Kansen werkten de opening van een vrouwenhuis in de Koningsstraat 136 te Brussel uit. Gesteund door de ministers kon RoSa in 2000 in dit nieuwe gebouw terecht.